Argus Clou
professor in alles

Geschiedenis Proeflessen Leerkracht Groep 6

Thema 5 - Oorlog en opnieuw beginnen

MALMBERG

Wat u vooraf moet weten

Argus Clou is professor in alles. Op elke vraag heeft hij wel een antwoord. Daarom vragen regeringen hem om raad en helpt hij het journaal om moeilijk dingen makkelijk te maken. Op zijn wereldreizen heeft Argus Clou namelijk veel gezien en meegemaakt. Zijn trouwe stokstaartje Jules reist steeds met hem mee. En ook zijn assistente Mista reist mee, op wie hij stiekem verliefd is.
Argus Clou verzamelt alles van zijn avonturen in zijn werkkamers, waarin de kinderen gerust een kijkje kunnen nemen. En nooit vertrekt hij zonder zijn Argusscoop.

- Deze proeflessenwijzer zorgt ervoor dat u snel en gemakkelijk aan de slag kunt met de proeflessen.
- In dit pakket vindt u alles wat u nodig hebt om les te geven met thema 5, groep 4.
- Voor de groepen 3 en 4 bestaat het thema uit twee lessen. Voor de groepen 5 tot en met 8 bestaat deze uit zes lessen.

Een compacte methode met houvast

Zelf ontdekken en onderzoeken. Dat is Argus Clou Natuur en Techniek. Een unieke lesmethode die kinderen laat ontdekken. Argus Clou is professor in alles. Aan de hand van een authentieke bron daagt hij kinderen uit om nét iets verder te kijken. De kinderen ontrafelen mysteries en geheimen en onderzoeken kijkplaten. Met Argus Clou leert u ze Natuur en Techniek op een spannende manier! Argus Clou heeft een compact jaarprogramma en u heeft maar een beperkt aantal materialen nodig. Door de overzichtelijke indeling thema's is de methode heel herkenbaar.
Het jaarprogramma voor groep 3 en 4 telt tien weken per jaar. Het lesprogramma in groep 5 tot en met telt dertig weken per jaar één les. Hiermee behaalt u gegarandeerd alle kerndoelen. Elk jaar is opgebouwd uit vijf thema's.

Vaste opbouw per thema

Alle thema's zijn op dezelfde herkenbare manier opgebouwd.
De opbouw in groep 3 en 4 is als volgt:

Groep 3 en 4

Thema	Opbouw
Les 1	Basisles: stof + verwerking
Les 2	Basisles: stof + verwerking

De groepen 5 tot en met 8 hebben eveneens een vaste opbouw per thema. In de volgorde van de lessen zit een ritme dat het thema aantrekkelijk houdt:

Groep 5 tot en met 8

Thema	Opbouw
Les 1	Basisles: stof + verwerking
Les 2	Basisles: stof + verwerking
Les 3	Basisles: mysterie oplossen (u kiest stijl/route)
Les 4	Basisles: stof + verwerking
Les 5	Herhalingsles aan de hand van een kijkplaat (u kiest stijl/route)
Les 6	Toets en afsluitend spel (spel is optioneel)

Toets en afsluitend spel

In les 6 neemt u de toets af, gebaseerd op de samenvatting. De digibordsoftware heeft een interactief spel na elk thema om het thema op een leuke manier af te sluiten.

Lesdoelverankering in Argus Clou Geschiedenis

In Argus Clou Geschiedenis gaan we in elke jaargroep verder in op de kerndoelen voor het vak. In dit voorbeeld behandelen we kerndoel 53.

Voorbeeld kerndoel 53

De leerling leert over de kenmerkende aspecten van de tijdvakken “de tijd van ontdekkers en hervomers” en “de tijd van regenten en vorsten”.

Kerndoel 53 in groep 5

In thema 3 van groep 5 is van dit kerndoel en van het canonvenster ‘De Beemster’ het volgende lesdoel afgeleid:

- De leerling kan uitleggen dat met behulp van een watermolen een plas water drooggelegd kan worden.

In het voorbeeld hierna tonen we aan hoe dit lesdoel in Argus Clou Geschiedenis verankerd is. Voor andere lesdoelen gebeurt dat op een vergelijkbare manier.

Voorkennis activeren

De authentieke bron bij ieder thema prikkelt de kinderen om alvast stil te staan bij de lesstof van het thema. Voorkennis wordt geactiveerd.

- De authentieke bron van thema 3 vertelt het verhaal van het dorp de Rijp dat telkens bij storm groot gevaar liep door het woeste water. Er wordt een aanloop genomen naar de oplossing van de dreiging: het droogleggen van de meren met behulp van molens.

Kennis opbouwen

De ontdekvraag aan het begin van elke les zet de kinderen aan tot nadenken over de lesstof. Elk lesblokje behandelt een of meer lesdoelen.

- In lesblok 7 wordt aan de hand van de werking van een watermolen uitgelegd hoe een plas water drooggelegd wordt.

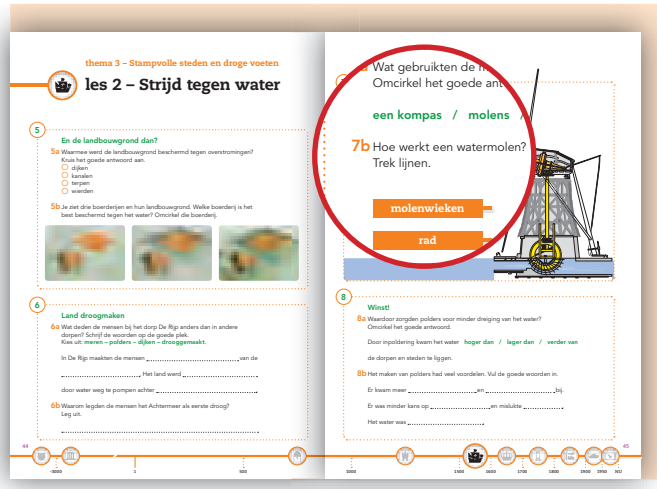

Kennis verwerken

De opdrachtblokjes in het werkboek zien er net zo uit als de lesblokjes in het lesboek. Hierdoor zien de kinderen direct welke opdracht bij welke lesstof hoort.

- In opdrachtblok 7 wordt de kennis van lesblok 7 door de kinderen verwerkt.
  De kinderen geven aan waarmee stukken land worden drooggelegd en benoemen de verschillende onderdelen van een watermolen.

Les afsluiten

Elke les sluit af met een blokje 'Om te onthouden'. Aan de hand van de getoonde begrippen en het reflecteren op de ontdekvraag behandelt u met de kinderen opnieuw de lesdoelen.

✳ In deze 'Om te onthouden' is het begrip 'watermolen' opnieuw vermeld.

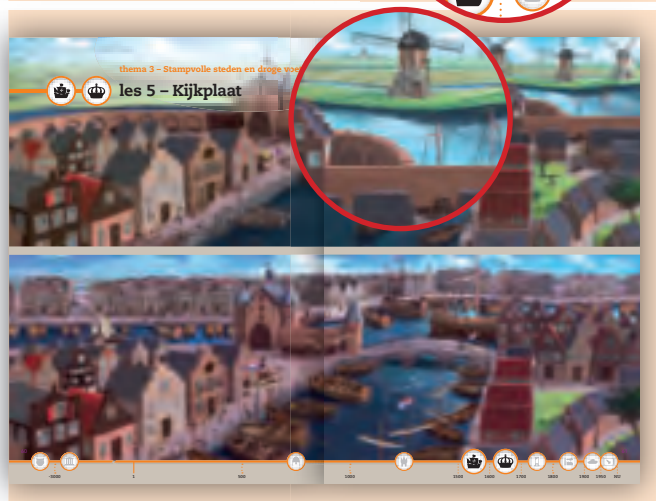

Herhalen met de kijkplaat

Elk thema sluit u met de kinderen af met de kijkplaat. De kijkplaat beslaat twee tijdvakken. Kinderen herontdekken de lesdoelen uit het thema. Ze doen dit aan de hand van verwerkingsopdrachten of het uitvoeren van een doe-opdracht. De opdrachten staan in het werkboek.

✳ De kinderen zien op de kijkplaat de molens aan het werk. In het werkboek worden de verschillende onderdelen van een watermolen opnieuw bevraagd.

Voorbereiden op de toets

Het thema wordt samengevat in twee bladzijden achterin elk lesboek. Hierin staat per les een samenvatting. Ook wordt de betekenis van de begrippen beschreven. 'Om te onthouden' is ook als kopieerblad in de handleiding beschikbaar.

✳ In de samenvatting van les 2 wordt de functie van de watermolen opnieuw beschreven. De betekenis van het begrip watermolen wordt hier gegeven.

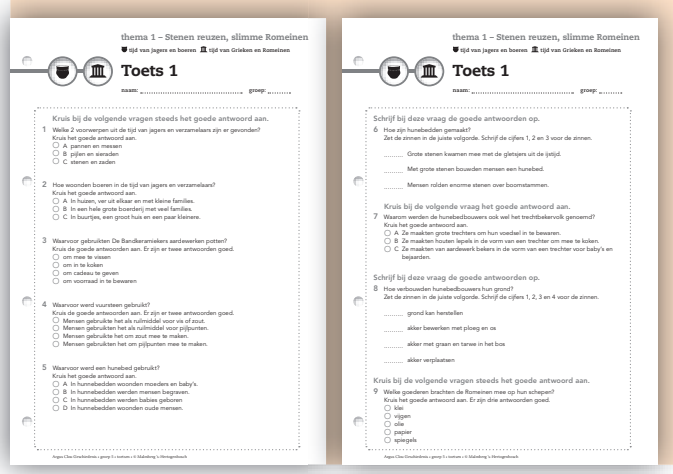

Toets

De toets bevraagt alleen die lesdoelen die in de samenvatting zijn behandeld.

✳ Het toetsdoel van vraag 7 is: De leerling kan beschrijven hoe een meer drooggelegd kan worden.

Argus Clou
Argus Clou

Argus Clou
professor in alles

GESCHIEDENIS

GROEP 6 THEMAHANDLEIDING
THEMA 5

LESDOELEN

De kinderen kunnen:

- beschrijven dat er in de jaren dertig een economische crisis was in Nederland.
- een gevolg van deze crisis noemen: hoge werkloosheid.
- uitleggen dat ook in Duitsland grote werkloosheid en armoede was.
- uitleggen dat in Duitsland Adolf Hitler aan de macht kwam die de mensen beloofde alle problemen te zullen oplossen.
- uitleggen hoe Hitler de economie van Duitsland er weer bovenop kreeg.
- benoemen dat Nederland in 1940 bezet werd door het Duitse leger.
- drie manieren noemen waarop de Nederlanders reageerden op de bezetting.

DOELWOORDEN

- de crisis
- de economie
- werkloos
- Adolf Hitler
- bezetten
- de Tweede Wereldoorlog

MATERIALEN

Geen.

VOORBEREIDING

Geen.

STAP Introduceren

1 Lees de ontdekvraag voor. Bekijk de afbeeldingen van 10 mei 1940. Laat de kinderen in tweetallen vertellen wat ze zien. Bespreek het vervolgens kort klassikaal. *Hoe kun je aan de vliegtuigen zien dat ze van het Duitse leger zijn? Welke oorlogsvoertuigen zie je nog meer?* [Treinen met soldaten en tanks.] *Wie is de man in het midden? Wat zou hij denken? Waarom hoefden kinderen niet naar school? Wat doet het gezin linksonder op de illustratie?*

LESBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

tijd van wereldoorlogen | tijd van televisie en computer

les 1 – Oorlog in ons land

Hoe konden de Duitsers de baas worden in Nederland?

Op een vrijdagochtend in mei werden in het hele land kinderen wakker van het aanhoudende gebrom van vliegtuigen. Het was vier uur 's ochtends en nog niet helemaal licht.

Wat gebeurde er?

Op 10 mei 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen. In eindeloze rijen kwamen Duitse vliegtuigen over de grens. Aan de vliegtuigen waren legertreinen vol soldaten voorafgegaan. Na de vliegtuigen volgden de tanks.

Parachutisten

De Duitse vliegtuigen lieten parachutisten neer en al snel werd er overal in Nederland gevochten. Nederlandse soldaten bliezen bruggen op, zodat de Duitsers niet verder konden. Op de radio las een nieuwslezer een tekst van koningin Wilhelmina voor. Nu wisten mensen het zeker. De oorlog was voor Nederland begonnen.

80

-3000 | 1 | 500

Lesboek pagina 80-81

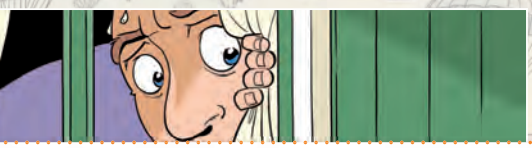

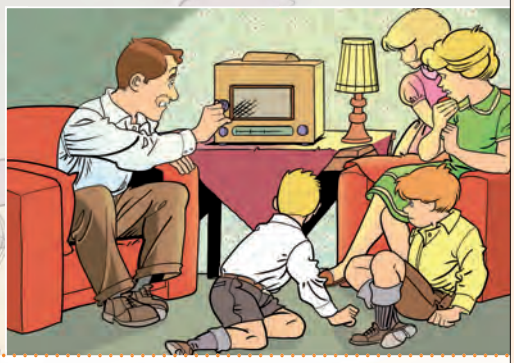

Gevechten

Er was geen school. Iedereen zat thuis bij de radio om te horen wat er gebeurde. De Duitsers deden hun best om vliegvelden in te nemen en sommige Nederlanders probeerden via IJmuiden op schepen naar Engeland te vluchten. De Duitsers trokken steeds verder op.

Bombardement

Het Nederlandse leger was niet sterk genoeg en verloor slag na slag. Maar op sommige plekken hield het leger langer stand. Op dinsdag 14 mei bombardeerden de Duitsers Rotterdam. In tien minuten tijd was de stad in een brandende puinhoop veranderd. Die avond gaf de Nederlandse regering zich over.

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

Lesbook pagina 82-83

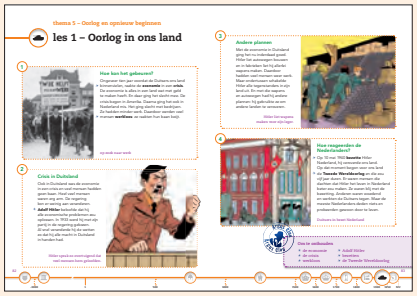

Werkbook pagina 76-77

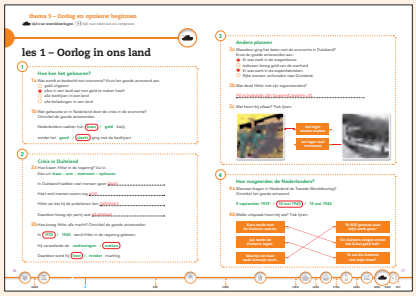

Taalsteun

Basiswoord: de oorlog. *Het is oorlog als grote groepen mensen tegen elkaar vechten met wapens.*
In het taalkatern vindt u uitleg over taaldidactiek; hoe u woorden uitlegt aan kinderen.

Verbreding

Er zijn vele ooggetuigenverslagen van 10 en 14 mei 1940. Lees enkele fragmenten voor aan de kinderen (zie tips).

2 *Dit thema gaat over de Tweede Wereldoorlog. Die duurde in Nederland van 1940 tot 1945.* Wijs de jaartallen aan op de tijdbalk. *De Duitsers waren toen de baas in Nederland.* Wat weten kinderen al over de Tweede Wereldoorlog? *Wie was Adolf Hitler?* Laat kinderen vertellen wat ze al eens hebben gehoord over de oorlog. Schrijf alle antwoorden op het bord. Hoe weten ze dat?
Lees de teksten onder aan de pagina met de kinderen.

Verdieping

Ga dieper in op het begrip oorlog. *Wat is oorlog eigenlijk? Zijn er nu ook oorlogen? Wat gebeurt er dan? Wat heb je wel eens gezien of gelezen van een oorlog op het Jeugdjournaal of in een boek of krant? Hoe kun je een oorlog voorkomen? Hoe kun je een oorlog oplossen? Hoe zou jouw leven eruitzien als er oorlog was? Ken je iemand die een oorlog heeft meegemaakt?*

3 *Wat betekent 'je overgeven'?* Praat er met de kinderen over. *Waarom gaf de Nederlandse regering zich na het bombardement op Rotterdam meteen over?* [Er waren achthonderd mensen omgekomen, de Duitsers dreigden meer steden te bombarderen.]
Op 13 mei was de regering samen met de koningin naar Engeland vertrokken. Waarom?

STAP Lezen en verwerken

Verdieping
Op het bord staat 'Wie helpt mij aan werk, onverschillig wat. Ik ben bekend met banketbakken en ben een beschaafd en goed verkoper. Praat met de kinderen over de foto. Deze man is zijn baan kwijt geraakt. Ga in op de wanhoop en de schaamte die bij deze foto horen.

Verdieping
Vertel: *Werklozen waren afhankelijk van steun, geld van de regering. Om zeker te weten dat de mensen niet stiekem werkten, moesten werklozen twee keer per dag op een willekeurige tijd een stempel halen. Wie in de rij stond voor het stempellokaal schaamde zich, want iedereen kon zien dat je geen werk had. Mensen die de crisistijd hebben meegemaakt droegen de angst, onzekerheid, schaamte en honger de rest van hun leven met zich mee.*

STAP Lezen en verwerken

Waarom geloofden veel mensen Hitler? [De mensen waren straatarm, Hitler kon zo heel overtuigend vertellen dat hij de problemen van Duitsland zou oplossen. Ze hadden meer vertrouwen in hem dan in de regering die niks kon doen om de crisis op te lossen.]

LESBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 1 – Oorlog in ons land

1

op zoek naar werk

Hoe kon het gebeuren?

Ongeveer tien jaar voordat de Duitsers ons land binnenvielen, raakte de **economie** in een **crisis**. De economie is alles in een land wat met geld te maken heeft. En daar ging het slecht mee. De crisis begon in Amerika. Daarna ging het ook in Nederland mis. Het ging slecht met bedrijven. Ze hadden minder werk. Daardoor werden veel mensen **werkloos**: ze raakten hun baan kwijt.

2

Crisis in Duitsland

Ook in Duitsland was de economie in een crisis en veel mensen hadden geen baan. Heel veel mensen waren erg arm. De regering kon er weinig aan veranderen. **Adolf Hitler** beloofde dat hij alle economische problemen zou oplossen. In 1933 werd hij met zijn partij in de regering gekozen. Al snel veranderde hij de wetten zo dat hij alle macht in Duitsland in handen had.

Hitler sprak zo overtuigend dat veel mensen hem geloofden.

82

-3000 1 500

Lesboek pagina 80-81

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

3

Andere plannen

Met de economie in Duitsland ging het nu inderdaad goed. Hitler liet autowegen bouwen en in fabrieken liet hij allerlei wapens maken. Daardoor hadden veel mensen weer werk. Maar ondertussen schakelde Hitler alle tegenstanders in zijn land uit. En met die wapens en autowegen had hij andere plannen: hij gebruikte ze om andere landen te veroveren.

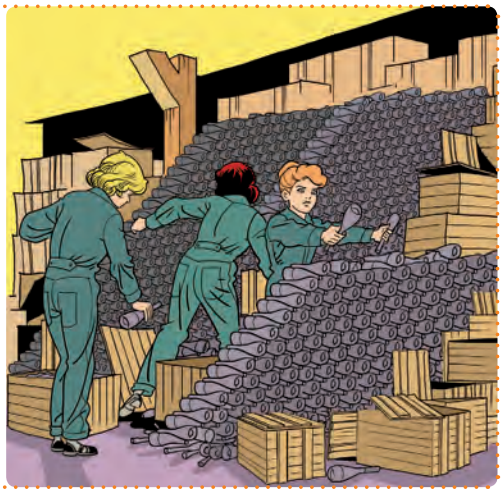

Hitler liet wapens maken voor zijn leger.

STAP Lezen en verwerken

Bekijk samen de illustratie. *Deze vrouwen zijn blij, ze hebben werk. Wat voor werk doen zij?* [Ze werken in een wapenfabriek.]

4

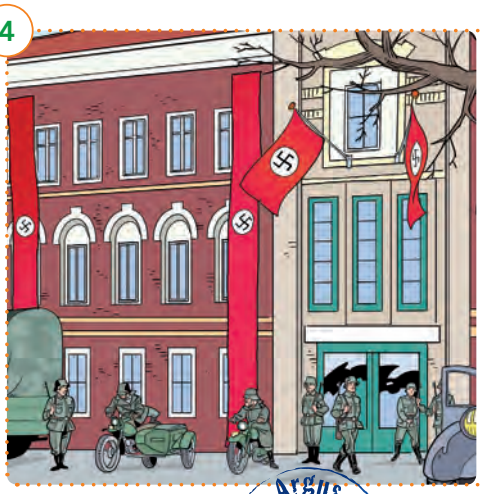

Hoe reageerden de Nederlanders?

- Op 10 mei 1940 **bezette** Hitler Nederland, hij veroverde ons land. Op dat moment begon voor ons land
- de **Tweede Wereldoorlog** en die zou vijf jaar duren. Er waren mensen die dachten dat Hitler het leven in Nederland beter zou maken. Ze waren blij met de bezetting. Anderen waren woedend en werkten de Duitsers tegen. Maar de meeste Nederlanders deden niets en probeerden gewoon door te leven.

Duitsers in bezet Nederland

STAP Lezen en verwerken

Bekijk samen de illustratie. *Dit gebouw is misschien van een ministerie of een gemeentehuis. Hoe kun je zien dat de Duitsers er nu de baas zijn?* [Aan de vlaggen.]

Verdieping

Vertel: *De partij van Adolf Hitler heette de nationaal-socialistische Duitse arbeiders-partij. De leden noemden zich 'nazi's', een afkorting van de partijnaam. Het hakenkruis was het symbool van de partij. Hitler had de vlag (het hakenkruis in een witte cirkel op een rood vlak) zelf ontwor-pen.*
De swastika is al een heel oud symbool, het werd door de nazi's 1/8 gedraaid. Het gebruik van dit symbool is in Nederland nu verboden.

Argus Clou

Om te onthouden

- de economie
- de crisis
- werkloos
- Adolf Hitler
- bezetten
- de Tweede Wereldoorlog

83

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

Lesbook pagina 82-83

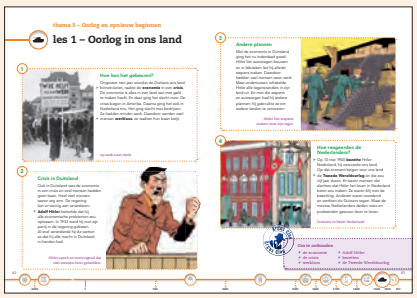

Werkboek pagina 76-77

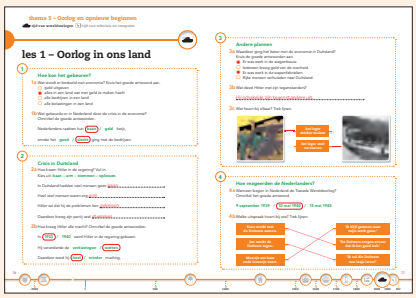

STAP Lezen en verwerken

STAP Lezen en verwerken

WERKBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

tijd van wereldoorlogen | tijd van televisie en computer

les 1 – Oorlog in ons land

1

Hoe kon het gebeuren?

1a Wat wordt er bedoeld met economie? Kruis het goede antwoord aan.

- ○ geld uitgeven
- ● alles in een land wat met geld te maken heeft
- ○ alle bedrijven in een land
- ○ alle belastingen in een land

1b Wat gebeurde er in Nederland door de crisis in de economie?
Omcirkel de goede antwoorden.

Nederlanders raakten hun (**baan**) / **geld** kwijt,

omdat het **goed** / (**slecht**) ging met de bedrijven.

2

Crisis in Duitsland

2a Hoe kwam Hitler in de regering? Vul in.
Kies uit: **baan – arm – stemmen – oplossen**.

In Duitsland hadden veel mensen geen baan.

Heel veel mensen waren erg arm.

Hitler zei dat hij de problemen kon oplossen.

Daardoor kreeg zijn partij veel stemmen.

2b Hoe kreeg Hitler alle macht? Omcirkel de goede antwoorden.

In (**1933**) / **1940** werd Hitler in de regering gekozen.

Hij veranderde de **verkiezingen** / (**wetten**).

Daardoor werd hij (**heel**) / **minder** machtig.

76

-3000 | 1 | 500

Lesboek Pagina 80-81

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

3

Andere plannen

3a Waardoor ging het beter met de economie in Duitsland?
Kruis de goede antwoorden aan.

- (●) Er was werk in de wegenbouw.
- ( ) Iedereen kreeg geld van de overheid.
- (●) Er was werk in de wapenfabrieken.
- ( ) Rijke mensen verhuisden naar Duitsland.

3b Wat deed Hitler met zijn tegenstanders?

Hij schakelde zijn tegenstanders uit.

3c Wat hoort bij elkaar? Trek lijnen.

het leger sterker maken

het leger snel vervoeren

4

Hoe reageerden de Nederlanders?

4a Wanneer begon in Nederland de Tweede Wereldoorlog?
Omcirkel het goede antwoord.

9 september 1939 / (10 mei 1940) / 15 mei 1945

4b Welke uitspraak hoort bij wie? Trek lijnen.

Kees werkt met de Duitsers samen.	‘Ik blijf gewoon naar mijn werk gaan.’
Jan werkt de Duitsers tegen.	‘De Duitsers zorgen ervoor dat ik het goed heb.’
Maartje zet haar oude leventje voort.	‘Ik zal die Duitsers een lesje leren!’

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

STAP Lezen en verwerken

Differentiatie
Bepaal welke kinderen de c-vraag maken.

STAP Lezen en verwerken

STAP Reflecteren

Lees opnieuw de ontdekvraag.
Hoe konden de Duitsers de baas worden in Nederland? [Toen Hitler eenmaal aan de macht was in Duitsland veroverde hij Nederland.]
Wanneer was dat? [Op 10 mei 1940.]
Hoe reageerden de Nederlanders? [Op drie manieren: de mensen deden niets en probeerden zo goed mogelijk door te leven, anderen werkten samen met de Duitse bezetters en er waren mensen die de Duitsers tegenwerkten.]
Welke woorden vind jij bij Hitler passen? [Eigen antwoord, bijvoorbeeld ‘macht’.]

Lesboek Pagina 82-83

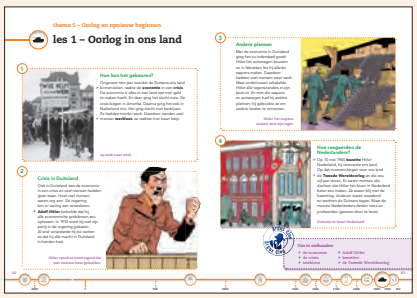

Werkboek Pagina 76-77

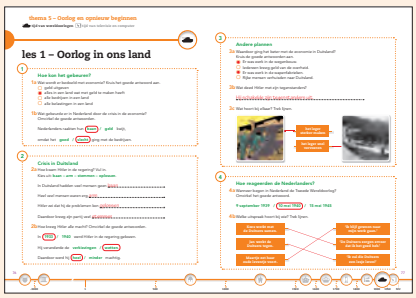

LESDOELEN

De kinderen kunnen:

- uitleggen dat Hitler zei dat alle problemen de schuld van de Joden waren.
- uitleggen dat de Duitse bezetter meteen anti-Joodse maatregelen invoerde.
- drie anti-Joodse maatregelen noemen.
- uitleggen waarom deze regels discriminerend waren.
- Anne Frank noemen als een Joods meisje in Nederland dat moest onderduiken.
- uitleggen wat 'onderduiken' is.
- beschrijven waarom Anne Frank zo beroemd is geworden.
- vertellen dat het onderduikadres van de familie van Anne Frank verraden is.
- benoemen dat Nederland na vijf jaar bevrijd is door Amerikaanse en Canadese soldaten.

DOELWOORDEN

- de discriminatie
- de anti-Joodse maatregelen
- de Jodenster
- Anne Frank
- onderduiken
- bevrijden

MATERIALEN

Geen.

VOORBEREIDING

Geen.

STAP Introduceren

1. Lees de ontdekvraag voor. Vraag of de kinderen wel eens van Anne Frank gehoord hebben. *Wie kan er iets over vertellen?*
2. *Anne Frank was een Joods meisje. Ze was niet veilig in Nederland. Waarom waren Joden hier niet veilig?* [Er kwamen steeds meer anti-Joodse maatregelen en later werden de Joden vervolgd.] *Wat kun je daarvan al zien op de plaatjes?* [Vernielingen en bordjes.]
3. Lees samen de introductie.

STAP Lezen en verwerken

Verdieping

Er is een verschil tussen joden en Joden. Joden zijn mensen die tot het Joodse volk horen, joden zijn mensen die het joodse geloof aanhangen.

LESBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 2 – Wat te doen?

Waarom is Anne Frank zo beroemd geworden?

Het werd oorlog in Nederland en dat was voor sommige mensen erger dan voor andere. Hitler vond dat bepaalde groepen moesten worden opgepakt.

1

Wie krijgen de schuld?

Toen Hitler aan de macht kwam, begon hij meteen zijn tegenstanders uit te schakelen.
✶ En ging hij Joden vervolgen. **Joden** zijn mensen die tot het Joodse volk behoren. Hitler gaf hun de schuld van alles. Hij zei dat ze een slecht soort mensen waren.
✶ Dat is **discriminatie**: een groep mensen slechter vinden dan een andere. Maar veel Duitsers waren het met Hitler eens.

In Duitsland werden de ruiten van Joodse winkels ingegooid.

2

Hoe ging dat in Nederland?

Voor de Tweede Wereldoorlog woonden er veel Joden in Nederland. Toen Nederland door de Duitsers werd bezet, voerden de Duitsers
✶ vanaf het begin **anti-Joodse maatregelen** in. In augustus 1940 kreeg de Nederlandse overheid te horen dat Joden niet meer voor de overheid mochten werken. Vanaf september 1940 mochten Joden geen spullen meer verkopen op de markt in Amsterdam.

de markt in de Tweede Wereldoorlog

84

-3000 1 500

Lesboek pagina 84-85

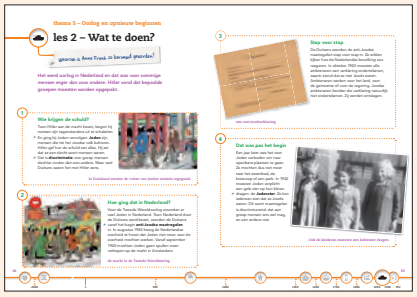

Werkboek pagina 78-79

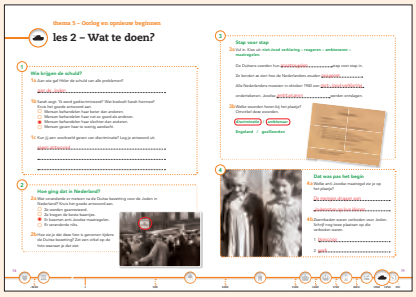

Argus Clou • Geschiedenis • Handleiding groep 6• © Malmberg 's-Hertogenbosch

3

VERKLARING

Ondergeteekende *)
wonende *)
ingedeeld bij den Gemeentelijken Luchtbeschermingsdienst
verklaart:
a. niet tot het Joodsche ras te behooren;
b. onderdaan te zijn van den Nederlandschen Staat;
c. niet op eenigerlei wijze vijandig te staan tegenover het Duitsche Rijk of de in Nederland aanwezige bezetting.

Nieuwer-Amstel,

Onderteekening:

*) Naam en voorletters in blokletters
*) Straatnaam en huisnummer.

een niet-Joodverklaring

Stap voor stap

De Duitsers voerden de anti-Joodse maatregelen stap voor stap in. Ze wilden kijken hoe de Nederlandse bevolking zou reageren. In oktober 1940 moesten alle ambtenaren een verklaring ondertekenen, waarin stond dat ze niet Joods waren. Ambtenaren werken voor het land, voor de gemeente of voor de regering. Joodse ambtenaren konden die verklaring natuurlijk niet ondertekenen. Zij werden ontslagen.

4

Dat was pas het begin

Een jaar later was het voor Joden verboden om naar openbare plaatsen te gaan. Ze mochten dus niet meer naar het zwembad, de bioscoop of een park. In 1942 moesten Joden verplicht een gele ster op hun kleren dragen: de **Jodenster**. Zo kon iedereen zien dat ze Joods waren. Dit soort maatregelen is discriminerend: dat een groep mensen iets wel mag, en een andere niet.

Ook de kinderen moesten een Jodenster dragen.

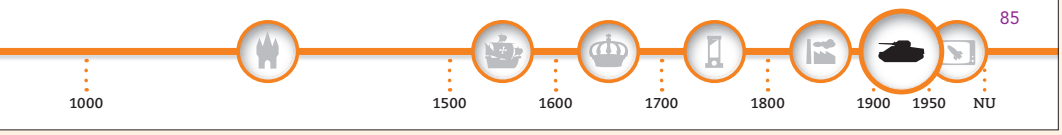

Lesboek pagina 86-87

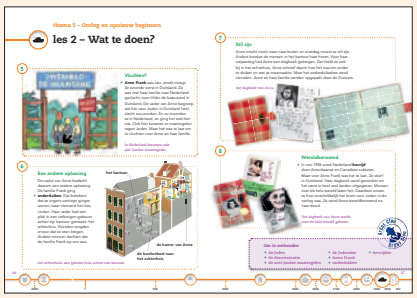

Werkboek pagina 80-81

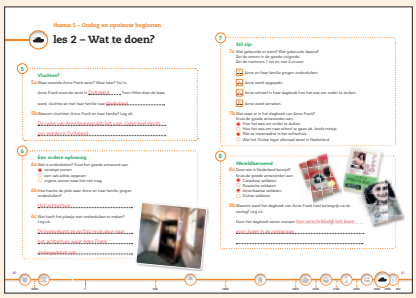

Verdieping
Denkvraag: *De mensen op de tekening bij tekstblok 1 vernielen winkels van Joden. Waaom deden zij dat?* [Zij geloven Hitler die over Joden zegt dat het slechte mensen zijn en dat zij de schuld zijn van alles.] *Wat vind je hiervan?* [Eigen antwoord.]

STAP Lezen en verwerken

Lees tekstblok 2 Hoe ging dat in Nederland? *Welke anti-Joodse maatregel zie je op de tekening?* [Joden mochten niet meer verkopen op de markt.] *Welke andere anti-Joodse maatregel wordt in de tekst genoemd?* [Joden kregen geen banen meer bij de overheid.]

Verdieping
Denk vraag: *Joden mochten niet meer voor de overheid werken. Dat betekende dat Joodse juffen en meesters zomaar werden ontslagen. Hoe zouden de kinderen dat hebben gevonden?* [Eigen antwoord.]

STAP Lezen en verwerken

STAP Lezen en verwerken

Verdieping
Lees enkele passages uit het dagboek van Anne Frank voor die gaan over de anti-Joodse maatregelen (zie tips).

Didactische aanwijzing
Laat op het digibord afbeeldingen zien van campagnes tegen discriminatie. *Welke groepen worden nu soms gediscrimineerd?* [Bijvoorbeeld homoseksuelen die lastig gevallen worden op straat, vrouwen die afgewezen worden voor een baan, mensen die hiv-positief zijn, vrouwen met een hoofddoekje.] *Waarom is het goed dat de regering deze posters maakt?* Laat kinderen hierna zelf een poster maken tegen discriminatie.

STAP Lezen en verwerken

Didactische aanwijzing
Laat kinderen die de c-vraag gemaakt hebben erover vertellen in de groep. Neem hier de tijd voor.

STAP Lezen en verwerken

Laat kinderen voorbeelden uit de tekst noemen van anti-Joodse maatregelen.

Differentiatie
Vertel: *In de zomer gaan Roel en Max elke dag met een groepje naar het zwembad. Deze zomer mag Max niet meer mee: het zwembad is verboden voor Joden.*
Laat kinderen een kind kiezen, Roel of Max, en vanuit die rol een brief schrijven naar het andere kind.

WERKBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 2 – Wat te doen?

1 Wie krijgen de schuld?

1a Aan wie gaf Hitler de schuld van alle problemen?

aan de Joden

1b Sarah zegt: 'Ik word gediscrimineerd!' Wat bedoelt Sarah hiermee? Kruis het goede antwoord aan.

- ○ Mensen behandelen haar beter dan anderen.
- ○ Mensen behandelen haar net zo goed als anderen.
- ● Mensen behandelen haar slechter dan anderen.
- ○ Mensen geven haar te weinig aandacht.

1c Kun jij een voorbeeld geven van discriminatie? Leg je antwoord uit.

eigen antwoord

2 Hoe ging dat in Nederland?

2a Wat veranderde er meteen na de Duitse bezetting voor de Joden in Nederland? Kruis het goede antwoord aan.

- ○ Ze werden gearresteerd.
- ○ Ze kregen de beste baantjes.
- ● Er kwamen anti-Joodse maatregelen.
- ○ Er veranderde niks.

2b Hoe zie je dat deze foto is genomen tijdens de Duitse bezetting? Zet een cirkel op de foto waaraan je dat ziet.

78

-3000 1 500

Lesboek pagina 84-85

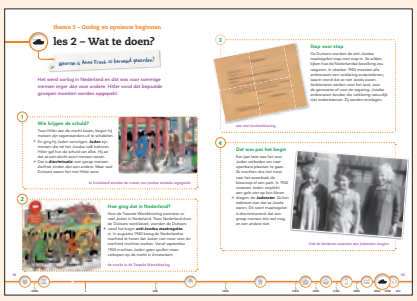

Werkboek pagina 78-79

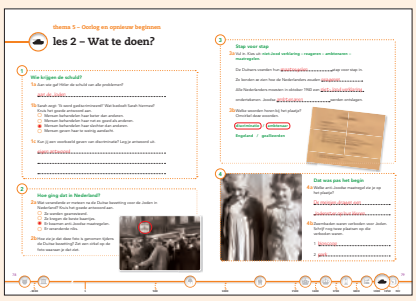

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

3

Stap voor stap

3a Vul in. Kies uit: **niet-Jood verklaring – reageren – ambtenaren – maatregelen**.

De Duitsers voerden hun maatregelen..... stap voor stap in.

Zo konden ze zien hoe de Nederlanders zouden reageren.....

Alle Nederlanders moesten in oktober 1940 een niet-Jood verklaring.

ondertekenen. Joodse ambtenaren..... werden ontslagen.

3b Welke woorden horen bij het plaatje? Omcirkel deze woorden.

discriminatie / ambtenaar

Engeland / geallieerden

VERKLARING

Ondergeteekende [1] _____
wonende [2] _____
ingedeeld bij den Gemeentelijken Luchtbeschermingsdienst
verklaart:
a. niet tot het Joodsche ras te behooren;
b. onderdaan te zijn van den Nederlandschen Staat;
c. niet op eenigerlei wijze vijandig te staan tegenover het Duitsche Rijk of de in Nederland aanwezige bezetting.

Nieuwer-Amstel, _____

Onderteekening: _____

[1] Naam en voorletters in blokletters
[2] Straatnaam en huisnummer.

4

Dat was pas het begin

4a Welke anti-Joodse maatregel zie je op het plaatje?

De meisjes dragen een.....

Jodenster op hun kleren.....

4b Zwembaden waren verboden voor Joden. Schrijf nog twee plaatsen op die verboden waren.

1 bioscoop.....

2 park.....

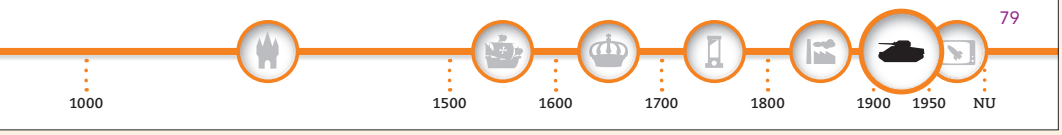

STAP Lezen en verwerken

Taalsteun
Extra woord: stapsgewijs.
Stapsgewijs betekent 'stap voor stap'.

STAP Lezen verwerken

Lesbook pagina 86-87

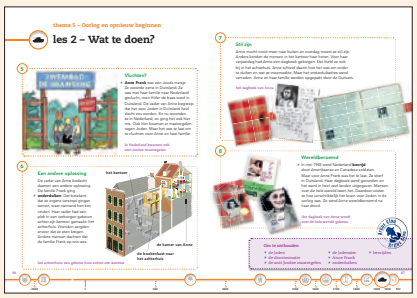

Werkboek pagina 80-81

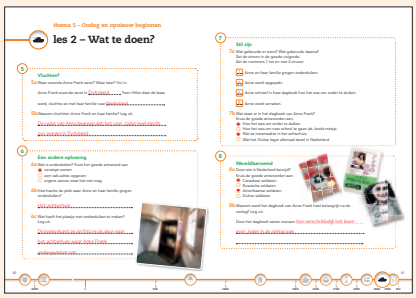

STAP Lezen en verwerken

Verbreding

Hoe reageerden de niet-Joodse Nederlanders op de anti-Joodse wetten? Vertel: *Er waren vaak vechtpartijen tussen NSB'ers die Joden lastigvielen en Amsterdammers (Joods en niet-Joods) die voor hen opkwamen. Eén zo'n vechtpartij loopt uit de hand en de Duitsers willen laten zien dat het menens is. 4 525 Joden worden opgepakt en weggevoerd. Als reactie hierop roept de CPN een staking uit onder havenarbeiders (ze wilden deze staking tegen een mogelijke NSB-regering al eerder). Ook tegen deze staking traden de Duitsers keihard op. Zeven leiders worden doodgeschoten. Van de opgepakte Joden komt bijna niemand terug. Voor Nederlanders is het nu duidelijk hoe wreed de bezetter is.*

STAP Lezen en verwerken

Verdieping

Lees de passage voor uit het dagboek van Anne Frank van de dag waarop de familie definitief naar het achterhuis vertrekt (zie tips). Het is een warme dag, maar ze hebben al hun kleren aan omdat ze nu eenmaal niet met hun koffers over straat konden.
Denkvraag: *Wat zouden kinderen meenemen als ze moesten onderduiken?*

Didactische aanwijzing

Op www.annefrank.org kunt u samen met de kinderen virtueel door alle kamers van het achterhuis lopen.

LESBOOK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 2 – Wat te doen?

5

Vluchten?

✳ **Anne Frank** was een Joods meisje. Ze woonde eerst in Duitsland. Ze was met haar familie naar Nederland gevlucht, toen Hitler de baas werd in Duitsland. De vader van Anne begreep dat het voor Joden in Duitsland heel slecht zou worden. En nu woonden ze in Nederland, en ging het ook hier mis. Ook hier kwamen er maatregelen tegen Joden. Maar het was te laat om te vluchten voor Anne en haar familie.

In Nederland kwamen ook anti-Joodse maatregelen.

6

Een andere oplossing

De vader van Anne bedacht daarom een andere oplossing. De familie Frank ging ✳ **onderduiken**. Dat betekent dat ze ergens verstopt gingen wonen, waar niemand hen kon vinden. Haar vader had een plek in een verborgen gebouw achter zijn kantoor gemaakt: het achterhuis. Vrienden zorgden ervoor dat ze eten kregen. Andere mensen dachten dat de familie Frank op reis was.

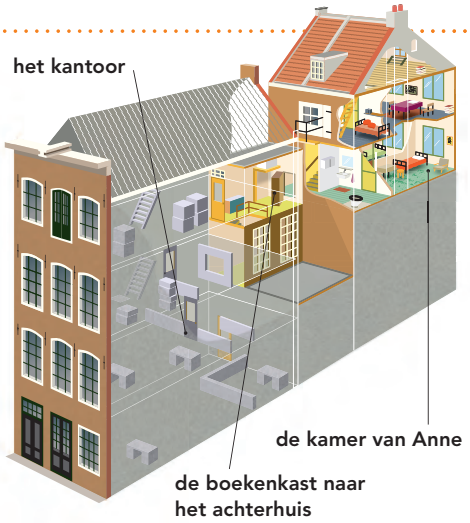

het achterhuis: een geheim huis achter een kantoor

86

-3000 1 500

Lesboek pagina 84-85

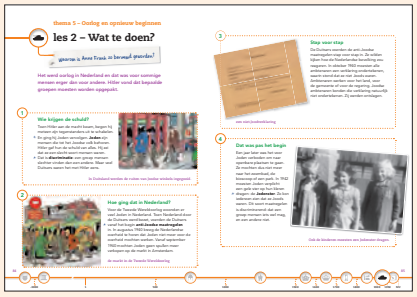

Werkboek pagina 78-79

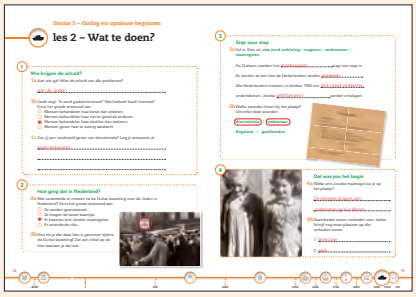

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

STAP Lezen en verwerken

Taalsteun

Maak met de kinderen een woordweb over onderduiken. Wat hoort er nog meer bij behalve stil zijn en binnen blijven? Bijvoorbeeld: niet naar school kunnen, niet naar vriendinnetjes of familie, weinig eten, saai, bang zijn.

Verbreding

Vertel: *In totaal zaten er acht onderduikers in het achterhuis: Anne en haar ouders en zus Margot. Een collega van Otto Frank met zijn vrouw en zoon Peter (op wie Anne stiekem verliefd was). Later kwam Fritz Pfeffer erbij, met wie Anne haar kamer moest delen. Wie de onderduikers in het achterhuis heeft verraden, is nooit duidelijk geworden.*

7

Stil zijn

Anne mocht nooit meer naar buiten en overdag moest ze stil zijn. Anders konden de mensen in het kantoor haar horen. Voor haar verjaardag had Anne een dagboek gekregen. Dat hield ze ook bij in het achterhuis. Anne schreef daarin hoe het was om onder te duiken en wat ze meemaakte. Maar het onderduikadres werd verraden. Anne en haar familie werden opgepakt door de Duitsers.

het dagboek van Anne

STAP Lezen en verwerken

Verbreding

Vertel: *Van het gezin Frank keerde alleen Otto terug. Hij kreeg de dagboeken van helpster Miep Gies, die ze had gevonden nadat de familie was weggevoerd. Otto twijfelde lang of hij het dagboek wel moest uitgeven. Er stonden persoonlijke dingen in, bijvoorbeeld over de ruzies tussen Anne en haar moeder. Uiteindelijk werden bepaalde passages weggelaten of veranderd. Er is wel een wetenschappelijke editie van het dagboek met alle originele teksten van Anne.*

Verdieping

Denkvraag: *Waarom zegt het verhaal van een meisje zoveel meer dan grote getallen van slachtoffers?* [Eigen antwoord. Bijvoorbeeld: omdat Anne jong was, omdat je haar leert kennen door haar dagboek.]

8

Wereldberoemd

- In mei 1945 werd Nederland **bevrijd** door Amerikaanse en Canadese soldaten. Maar voor Anne Frank was het te laat. Ze stierf in Duitsland. Haar dagboek werd gevonden en het werd in heel veel landen uitgegeven. Mensen over de hele wereld lazen het. Daardoor wisten ze hoe verschrikkelijk het leven voor Joden in de oorlog was. Zo werd Anne wereldberoemd na haar dood.

Het dagboek van Anne wordt over de hele wereld gelezen.

Om te onthouden

- de Joden
- de discriminatie
- de anti-Joodse maatregelen
- de Jodenster
- Anne Frank
- onderduiken
- bevrijden

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

Lesboek pagina 86-87

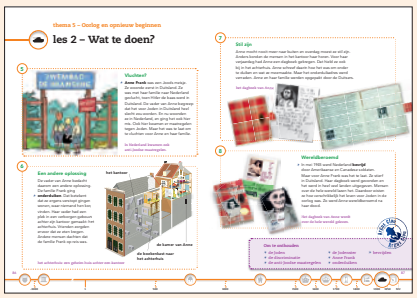

Werkboek pagina 80-81

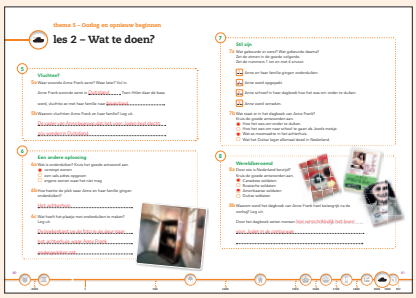

STAP Lezen en verwerken

Denkvraag: *Waarom vluchtten niet alle Joden meteen of doken ze onder?* [Otto Frank dacht dat het erger zou worden voor Joden, en hij kreeg daarin gelijk. Mensen wisten niet hoe het ging aflopen, het zou ook mee kunnen vallen. Je vaderland ontvluchten of onderduiken doe je niet zomaar.]

STAP Lezen en verwerken

WERKBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 2 – Wat te doen?

5 Vluchten?

5a Waar woonde Anne Frank eerst? Waar later? Vul in.

Anne Frank woonde eerst in Duitsland. Toen Hitler daar de baas werd, vluchtte ze met haar familie naar Nederland.

5b Waarom vluchtten Anne Frank en haar familie? Leg uit.

De vader van Anne begreep dat het voor Joden heel slecht zou worden in Duitsland.

6 Een andere oplossing

6a Wat is onderduiken? Kruis het goede antwoord aan.

- (●) verstopt wonen
- ( ) een vals adres opgeven
- ( ) ergens wonen waar het niet mag

6b Hoe heette de plek waar Anne en haar familie gingen onderduiken?

Het achterhuis.

6c Wat heeft het plaatje met onderduiken te maken? Leg uit.

De boekenkast op de foto is de deur naar het achterhuis, waar Anne Frank ondergedoken zat.

80

-3000 1 500

Lesboek pagina 84-85

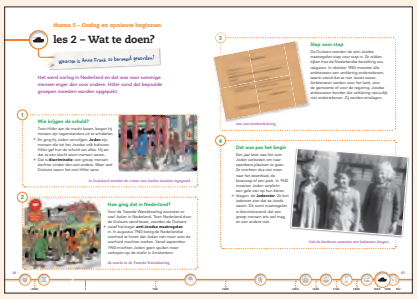

Werkboek pagina 78-79

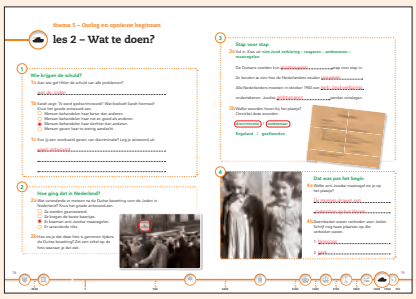

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

7

Stil zijn

7a Wat gebeurde er eerst? Wat gebeurde daarna?
Zet de zinnen in de goede volgorde.
Zet de nummers 1 tot en met 4 ervoor.

1 Anne en haar familie gingen onderduiken.

4 Anne werd opgepakt.

2 Anne schreef in haar dagboek hoe het was om onder te duiken.

3 Anne werd verraden.

7b Wat staat er in het dagboek van Anne Frank?
Kruis de goede antwoorden aan.

- ● Hoe het was om onder te duiken.
- ○ Hoe het was om naar school te gaan als Joods meisje.
- ● Wat ze meemaakte in het achterhuis.
- ○ Wat het Duitse leger allemaal deed in Nederland.

8

Wereldberoemd

8a Door wie is Nederland bevrijd?
Kruis de goede antwoorden aan.

- ● Canadese soldaten
- ○ Russische soldaten
- ● Amerikaanse soldaten
- ○ Duitse soldaten

8b Waarom werd het dagboek van Anne Frank heel belangrijk na de oorlog? Leg uit.

Door het dagboek weten mensen hoe verschrikkelijk het leven voor Joden in de oorlog was.

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

81

STAP Lezen en verwerken

STAP Lezen en verwerken

STAP Reflecteren

Waarom is Anne Frank zo beroemd geworden?
Laat kinderen in tweetallen een antwoord bedenken op de ontdekvraag. Laat een paar groepjes hun antwoord voor de klas vertellen. Praat samen over de antwoorden. [Anne Frank zat ondergedoken in het Achterhuis. Na de oorlog heeft haar vader, Otto Frank, ervoor gezorgd dat iedereen het dagboek kon lezen. Het verscheen als boek over de hele wereld.]

Didactische aanwijzing
Lees ter afsluiting van deze les nog een paar passages voor uit het dagboek van Anne Frank. Praat samen over wat jullie gelezen hebben. *Waarom is het goed dat zoveel mensen door Anne nu weten hoe het was om Joods te zijn in de oorlog?* [Eigen antwoord. Bijvoorbeeld: omdat veel mensen nu weten hoe erg het was, zullen ze voorkomen dat het opnieuw gebeurt. Door het dagboek kun je je beter voorstellen hoe het in oorlogstijd is, ook voor mensen die nu moeten onderduiken of vluchten.]

Lesboek pagina 86-87

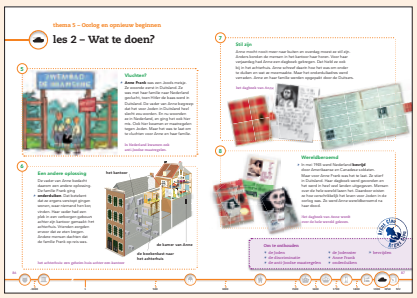

Werkboek pagina 80-81

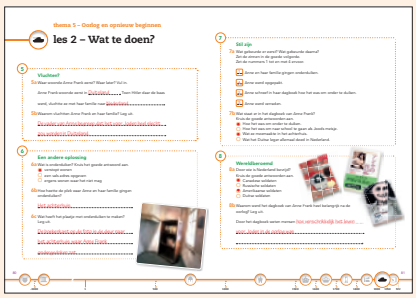

LESDOELEN

De kinderen kunnen:

- drie redenen noemen waarom Nederland na vijf jaar bezetting opnieuw opgebouwd moest worden.
- Willem Drees noemen als minister-president die de wederopbouw na de oorlog organiseerde.
- uitleggen hoe Willem Drees met zijn regering de wederopbouw aanpakte:
- de AOW en de werkloosheidswet noemen als belangrijkste wetten.
- uitleggen wat de AOW en de werkloosheidswet inhouden.
- de nieuwe vijand die Nederland in de periode na de Tweede Wereldoorlog bedreigde noemen.

DOELWOORDEN

- de wederopbouw
- Willem Drees
- de Algemene Ouderdomswet (AOW)
- de Werkloosheidswet (WW)
- de watersnoodramp

MATERIALEN

Voor de creatieve route:

- Gekleurd papier.
- Stiften/kleurpotloden.

VOORBEREIDING

Voor de creatieve route:

- Leg voor elk groepje genoeg materiaal klaar.

STAP Introduceren

Didactische aanwijzing

De kinderen kunnen de stof van les 3 op twee manieren verwerken. U kiest voor de puzzelroute op pagina 82-83 of voor de creatieve route op pagina 90-91 in het werkboek.

1 Lees met alle kinderen de introductietekst en de tekst waarnaar het stippellijntje verwijst. Hier wordt het mysterie geïntroduceerd.

2 Lees met de kinderen de introductie bij de door u gekozen route in het werkboek.

LESBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

tijd van wereldoorlogen | tijd van televisie en computer

les 3 – Op bezoek bij Drees

In mei 1945 was Nederland weer vrij. De Duitsers waren verslagen. Hoe ging het verder met Nederland toen de oorlog was afgelopen?

Vrij, hoera!?

De oorlog was voorbij.
De mensen vierden feest.
Maar er was ook veel verdriet.
Veel mensen waren gedood.
Veel gezinnen hadden geen huis meer. En in elke stad of dorp was wel wat kapot.
De brug. De weg naar de grote stad. De kerk. Veel fabrieken waren geplunderd. Of waren door de Duitsers voor iets anders gebruikt. In de winkels kon je nog bijna niks kopen.
Hoe moest het nu verder?

A

Soms kunnen kleine dingen in de geschiedenis heel belangrijk worden. Een theevisite bijvoorbeeld. Door deze visite in de jaren vijftig werd Nederland zoals het nu is. Wat er precies gebeurd is? Dat weet je bij gebeurtenissen uit het verleden niet altijd zeker. Maar jij gaat het uitzoeken.

B

Waarschijnlijk door een fout van de Amerikanen was het centrum van Nijmegen compleet verwoest. Zo zag de stad eruit in 1944. Hoe moest dit ooit weer goed komen?

88

-3000 | 1 | 500

Lesboek pagina 88-89

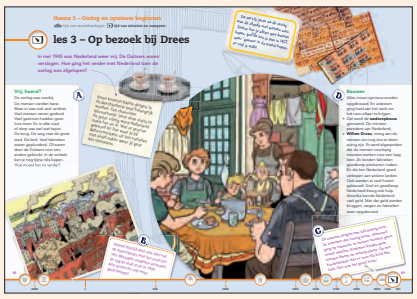

Lesboek pagina 90-91

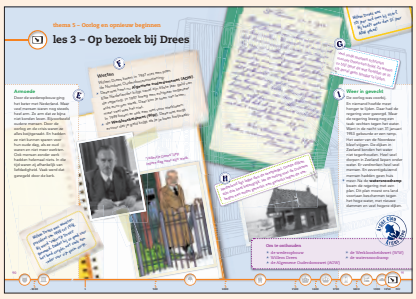

De eerste jaren na de oorlog was de ellende niet meteen over. Suiker kon je alleen met bonnen kopen. Koffie kon je pas in 1952 weer 'gewoon' in de winkel kopen, zo veel je wilde.

D Bouwen

Alles moest opnieuw worden opgebouwd. En iedereen ging hard aan het werk om het voor elkaar te krijgen.

- Dat werd de **wederopbouw** genoemd. De minister-president van Nederland,
- **Willem Drees**, vroeg aan de mensen om nog iets te doen: zuinig zijn. Er werd afgesproken dat de mensen voorlopig moesten werken voor een laag loon. Zo konden fabrieken goedkoop producten maken. En die kon Nederland goed verkopen aan andere landen. Ook werden er veel huizen gebouwd. Snel en goedkoop. Nederland kreeg ook hulp. Amerika leende Nederland veel geld. Met dat geld werden bruggen, wegen en fabrieken weer opgebouwd.

C De mensen kregen een tijd weinig loon. Ze moesten dus zuinig leven. Niemand ging op vakantie. In huizen stonden geen mooie spullen. Kinderen kregen geen nieuwe kleren en weinig snoep. Op een kinderfeestje was er voor elk kind één lolly. Dan was het groot feest!

1000 | 1500 | 1600 | 1700 | 1800 | 1900 | 1950 | NU

Werkboek pagina 82-83

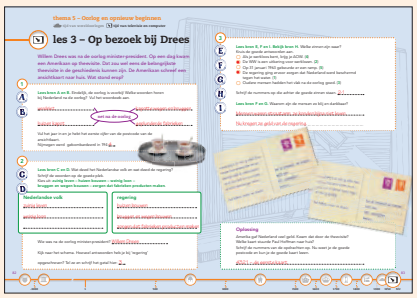

Werkboek pagina 90-91

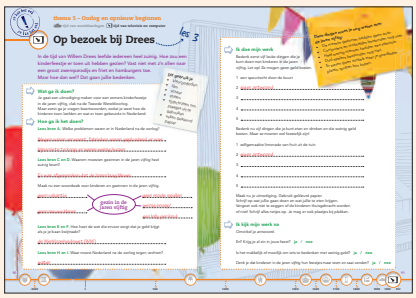

Verbreding

Vertel bij bron D:

1. *Deze hulp van Amerika wordt de Marshall-hulp genoemd naar de toenmalige minister van buitenlandse zaken George Marshall. Het Marshallplan begon drie jaar na de oorlog: de getroffen West-Europese landen (ook Duitsland!) kregen geld en goederen van de Verenigde Staten. Amerika had zelf veel belang bij een economisch sterk Europa. Er was ook een politieke reden voor het plan: samenwerkende Europese landen vormden een buffer tegen de dreiging van de Sovjetunie.*
2. *Een wereldberoemde anekdote vertelt het verhaal van het bezoek van twee Marshall-ambtenaren (William Harriman en Paul Hoffman) aan premier Drees. Eerder waren deze heren in Italie met een groots buffet onthaald, maar de vrouw van de premier serveerde een mariakaakje bij de thee. Hoffman zou hebben gezegd: "In a country were the Prime Ministers lives like this, our money is very well spent." Of dit verhaal echt waar is, is niet bekend.*

STAP Introduceren

Verdieping
Bij bron I: We denken bij de Watersnoodramp direct aan Zeeland, maar minstens zo zwaar getroffen waren de Zuid-Hollandse eilanden, zoals op deze kaart te zien is: http://entoen.nu/watersnood/beeld-en-geluid/kaart-overstromingen.

Verdieping
Denkvraag: *Pas na drie dagen hoort de rest van Nederland over de ramp. Hoe kan dat?* [In die tijd waren er niet zo veel communicatiemiddelen als nu. De telefoonlijnen vanuit de rampgebieden waren door de ramp afgesloten.] *Hoe gaat dat tegenwoordig?* [Nu worden beelden van een ramp vaak binnen het uur al verspreid via mobieltjes van ooggetuigen, nieuwscamera's etc.]

LESBOOK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 3 – Op bezoek bij Drees

Wetten
Willem Drees kwam in 1947 met een plan: de Noodwet Ouderdomsvoorziening.
✳ Deze wet heet nu **Algemene ouderdomswet (AOW)**. Elke Nederlander krijgt vanaf zijn 65ste jaar geld van de regering. In 1947 kreeg een echtpaar ongeveer acht euro per week. Daar kon je toen van leven, maar veel was het niet.
In 1949 kwam er ook een wet voor werklozen:
✳ de **Werkloosheidswet (WW)**. Deze wet zorgt ervoor dat je geld krijgt als je je baan kwijtraakt.

Armoede
Door de wederopbouw ging het beter met Nederland. Maar veel mensen waren nog steeds heel arm. Zo arm dat ze bijna niet konden leven. Bijvoorbeeld oudere mensen. Door de oorlog en de crisis waren ze alles kwijtgeraakt. En hadden ze niet kunnen sparen voor hun oude dag, als ze oud waren en niet meer werkten. Ook mensen zonder werk hadden helemaal niets. In die tijd waren zij afhankelijk van liefdadigheid. Vaak werd dat geregeld door de kerk.

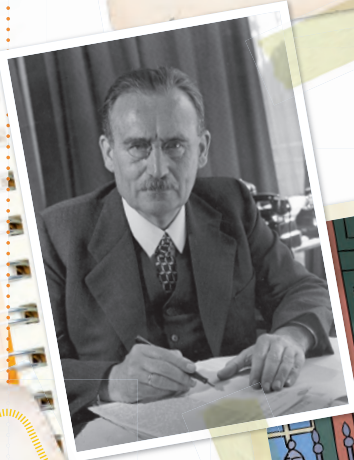

'Vadertje Drees' liep iedere dag naar zijn werk.

Willem Drees was minister-president van 1948 tot 1958. Hij werd 'vadertje Drees' genoemd. Omdat hij zo goed voor het land zorgde, net zoals een vader voor zijn gezin zorgt.

90

-3000 | 1 | 500

Lesboek pagina 88-89

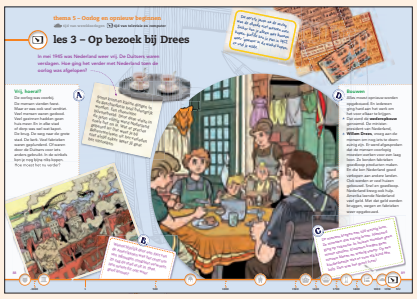

Lesboek pagina 90-91

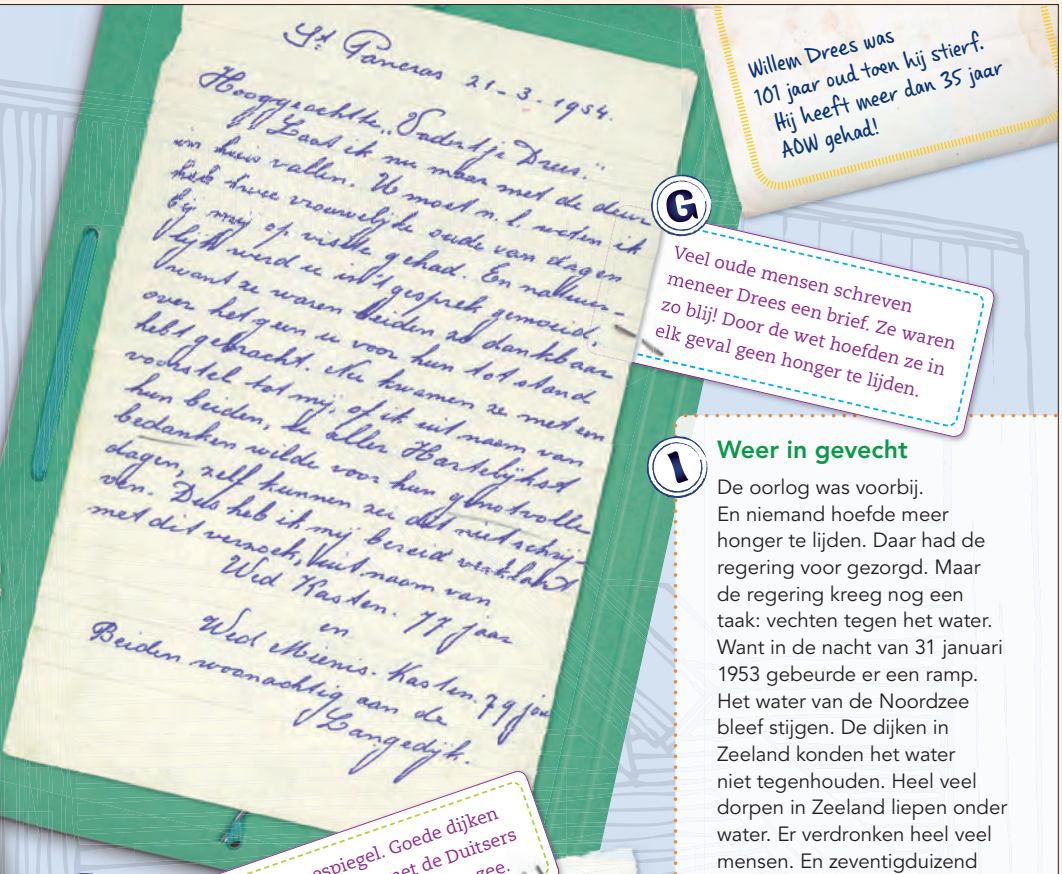

Willem Drees was 101 jaar oud toen hij stierf. Hij heeft meer dan 35 jaar AOW gehad!

G Veel oude mensen schreven meneer Drees een brief. Ze waren zo blij! Door de wet hoefden ze in elk geval geen honger te lijden.

1 Weer in gevecht

De oorlog was voorbij. En niemand hoefde meer honger te lijden. Daar had de regering voor gezorgd. Maar de regering kreeg nog een taak: vechten tegen het water. Want in de nacht van 31 januari 1953 gebeurde er een ramp. Het water van de Noordzee bleef stijgen. De dijken in Zeeland konden het water niet tegenhouden. Heel veel dorpen in Zeeland liepen onder water. Er verdronken heel veel mensen. En zeventigduizend mensen hadden geen huis meer. Na de **watersnoodramp** kwam de regering met een plan. Dit plan moest ons land voortaan beschermen tegen het hoge water, met nieuwe dammen en veel hogere dijken.

H Nederland ligt lager dan de zeespiegel. Goede dijken zijn dus heel belangrijk. Na de oorlog met de Duitsers begon een ander gevecht: een gevecht tegen de zee.

Om te onthouden

- de wederopbouw
- Willem Drees
- de Algemene Ouderdomswet (AOW)
- de Werkloosheidswet (WW)
- de watersnoodramp

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

Werkbook pagina 82-83

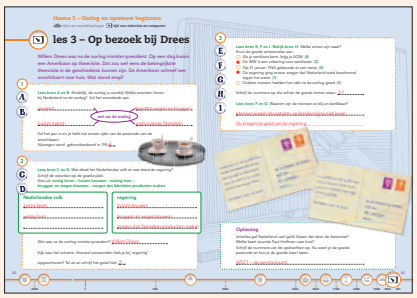

Werkbook pagina 90-91

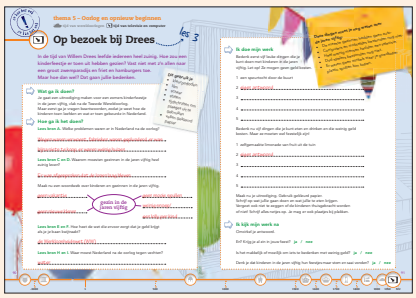

STAP Introduceren

1. Lees met de kinderen de introductietekst op het mysterie in het lesboek en in het werkboek.
2. Leg uit dat de kinderen al puzzelend ontdekken welke briefkaart de goede is. Wat stond erop?

STAP Lezen en verwerken

Didactische aanwijzing
Wijs de kinderen op de structuur. Vertel: *Bij elke vraag staan letterstempels. Deze stempels verwijzen naar de bronnen in je lesboek. Daar kun je het antwoord vinden op de vraag.*

Didactische aanwijzing
Kinderen mogen natuurlijk nog veel meer woorden bedenken. Inventariseer alle antwoorden die uit de klas komen. *Waarom is het niet echt feest als een oorlog voorbij is?*

STAP Lezen en verwerken

Wat betekende 'zuinig leven' voor de mensen in de jaren vijftig? Praat er met de kinderen over. Welke dingen in hun leven zouden in de jaren vijftig ondenkbaar zijn? [Op vakantie gaan, nieuwe kleren, dagjes uit, een keer pannenkoeken eten of friet, een huis met een eigen kamer, et cetera.]

WERKBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

tijd van wereldoorlogen | tijd van televisie en computer

les 3 – Op bezoek bij Drees

Willem Drees was na de oorlog minister-president. Op een dag kwam een Amerikaan op theevisite. Dat zou wel eens de belangrijkste theevisite in de geschiedenis kunnen zijn. De Amerikaan schreef een ansichtkaart naar huis. Wat stond erop?

1

A **B**

Lees bron A en B. Eindelijk, de oorlog is voorbij! Welke woorden horen bij Nederland na de oorlog? Vul het woordweb aan.

net na de oorlog

- verdriet
- kapotte wegen en bruggen
- huizen kapot
- geplunderde fabrieken

Vul het jaar in en je hebt het eerste cijfer van de postcode van de ansichtkaart.
Nijmegen werd gebombardeerd in 194 4

2

C **D**

Lees bron C en D. Wat deed het Nederlandse volk en wat deed de regering? Schrijf de woorden op de goede plek.
Kies uit: **zuinig leven – huizen bouwen – weinig loon – bruggen en wegen bouwen – zorgen dat fabrieken producten maken.**

Nederlandse volk	regering
zuinig leven	huizen bouwen
weinig loon	bruggen en wegen bouwen
	zorgen dat fabrieken producten maken

Wie was na de oorlog minister-president? Willem Drees

Kijk naar het schema. Hoeveel antwoorden heb je bij 'regering' opgeschreven? Tel ze en schrijf het getal hier: 3

82

-3000 | 1 | 500

Lesboek pagina 88-89

Lesboek pagina 90-91

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

3

E F G H I

Lees bron E, F en I. Bekijk bron H. Welke zinnen zijn waar?
Kruis de goede antwoorden aan.

- ○ Als je werkloos bent, krijg je AOW. (4)
- ● De WW is een uitkering voor werklozen. (2)
- ○ Op 31 januari 1963 gebeurde er een ramp. (5)
- ● De regering ging ervoor zorgen dat Nederland werd beschermd tegen het water. (1)
- ○ Oudere mensen hadden het vlak na de oorlog goed. (3)

Schrijf de nummers op die achter de goede zinnen staan. 2-1

Lees bron F en G. Waarom zijn de mensen zo blij en dankbaar?

Mensen waren straatarm, ze konden bijna niet leven.

Nu kregen ze geld van de regering.

Oplossing

Amerika gaf Nederland veel geld. Kwam dat door de theevisite?
Welke kaart stuurde Paul Hoffman naar huis?
Schrijf de nummers van de opdrachten op. Nu weet je de goede postcode en kun je de goede kaart lezen.

4321 – de eerste kaart

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

STAP Lezen en verwerken

STAP Reflecteren

Laat de kinderen hun antwoord vertellen. Welke briefkaart is de goede? Laat een kind de tekst ervan voorlezen. Vul aan: *Paul Hoffman gaf het advies dat Amerika Nederland moest helpen. Dat gebeurde ook. Nederland en andere landen in West-Europa kregen geld en spullen. Het geld van Amerika hielp mee aan de wederopbouw.*

Differentiatie

Gebruik het printblad voor de extra opdracht. U vindt het blad in de digibordsoftware bij deze les.

Werkboek pagina 82-83

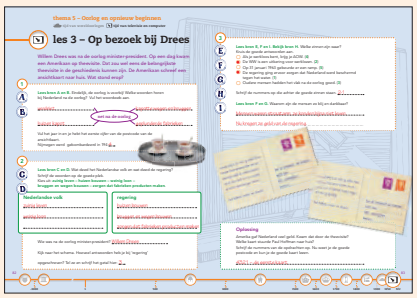

Werkboek pagina 90-91

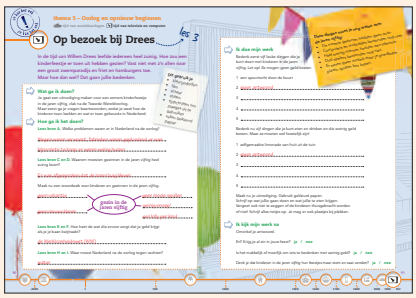

STAP Introduceren

1. Lees met de kinderen de introductietekst op het mysterie in het lesboek en in het werkboek.
2. Vertel: *Jullie gaan een uitnodiging maken voor een kinderfeestje. Een feestje in de jaren vijftig!*
3. Kies hoe u de kinderen aan het werk zet: alleen of in tweetallen.
4. Wijs de kinderen op de vier stappen: Wat ga ik doen? Hoe ga ik het doen? Ik doe mijn werk. Ik kijk mijn werk na. Laat zien dat er bij de opdrachten verwezen wordt naar de bronnen in het lesboek.
5. Maak duidelijke werkafspraken. Spreek af hoe lang de kinderen aan de uitnodiging werken.

STAP Lezen en verwerken

Didactische aanwijzing
Bespreek met de kinderen de dingen die ze in het woordweb hebben opgeschreven. Praat over de verschillen tussen gezinnen in de jaren vijftig en nu. Gebruik ook de illustratie in het lesboek. *Hoe ziet het huis eruit? Welke kleren dragen de mensen?*

WERKBOEK

zo kan het ook

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

tijd van wereldoorlogen | tijd van televisie en computer

Op bezoek bij Drees

les 3

In de tijd van Willem Drees leefde iedereen heel zuinig. Hoe zou een kinderfeestje er toen uit hebben gezien? Vast niet met z'n allen naar een groot zwemparadijs en friet en hamburgers toe. Maar hoe dan wel? Dat gaan jullie bedenken.

Dit gebruik je
- kleurpotloden
- lijm
- schaar
- stiften
- tijdschriften om plaatjes uit te gebruiken
- vellen gekleurd papier

Wat ga ik doen?

Je gaat een uitnodiging maken voor een zomers kinderfeestje in de jaren vijftig, vlak na de Tweede Wereldoorlog.
Maar eerst ga je vragen beantwoorden, zodat je weet hoe de kinderen toen leefden en wat er toen gebeurde in Nederland.

Hoe ga ik het doen?

Lees bron A. Welke problemen waren er in Nederland na de oorlog?

Wegen waren verwoest, fabrieken waren geplunderd, er was bijna niets te koop, er waren weinig huizen.

Lees bron C en D. Waarom moesten gezinnen in de jaren vijftig heel zuinig leven?

Er was afgesproken dat de lonen laag bleven.

Maak nu een woordweb over kinderen en gezinnen in de jaren vijftig.

gezin in de jaren vijftig
- geen vakantie
- geen nieuwe kleren
- geen mooie spullen
- weinig snoep/
- een lolly per kind

Lees bron E en F. Hoe heet de wet die ervoor zorgt dat je geld krijgt als je je baan kwijtraakt?

de Werkloosheidswet (WW)

Lees bron H en I. Waar moest Nederland na de oorlog tegen vechten?

water

90

-3000 | 1 | 500

Lesboek pagina 88-89

Lesboek pagina 90-91

Deze dingen moet je nog weten over de jaren vijftig:

- De meeste gezinnen hadden geen auto.
- Computers en mobieltjes bestonden nog niet.
- Heel weinig mensen hadden een televisie.
- Dvd-spelers bestonden nog niet.
- Er waren geen winkels waar je goedkope, plastic spullen kon kopen.

Ik doe mijn werk

Bedenk eerst vijf leuke dingen die je kunt doen met kinderen in de jaren vijftig. Let op! Ze mogen geen geld kosten.

1 een speurtocht door de buurt

2 eigen antwoord .....

3 .....

4 .....

5 .....

Bedenk nu vijf dingen die je kunt eten en drinken en die weinig geld kosten. Maar ze moeten wel feestelijk zijn!

1 zelfgemaakte limonade van fruit uit de tuin

2 eigen antwoord .....

3 .....

4 .....

5 .....

Maak nu je uitnodiging. Gebruik gekleurd papier.
Schrijf op wat jullie gaan doen en wat jullie te eten krijgen.
Vergeet ook niet te zeggen of de kinderen thuisgebracht worden of niet! Schrijf alles netjes op. Je mag er ook plaatjes bij plakken.

Ik kijk mijn werk na

Omcirkel je antwoord.

En? Krijg je al zin in jouw feest? **ja** / **nee**

Is het makkelijk of moeilijk om iets te bedenken met weinig geld? **ja** / **nee**

Denk je dat kinderen in de jaren vijftig hun feestjes maar stom en saai vonden? **ja** / **nee**

91

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

STAP Lezen en verwerken

STAP Reflecteren

Bekijk met de kinderen het resultaat. Wie heeft de leukste en origineelste ideeen? Laat enkele kinderen hun uitnodigingen presenteren voor de klas.

Werkboek pagina 82-83

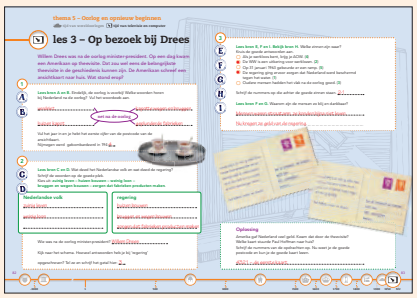

Werkboek pagina 90-91

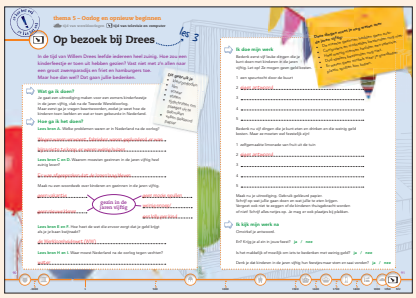

LESDOELEN

De kinderen kunnen:

- uitleggen dat de wederopbouw succesvol was en dat Nederland steeds rijker werd.
- uitleggen dat aan het begin van de tijd van televisie en computer veel mensen in een ander land gingen wonen.
- drie landen noemen waar veel Nederlanders naartoe verhuisden.
- uitleggen dat er door de groei van de economie steeds meer mensen in Nederland nodig waren om het werk te doen.
- twee landen noemen waar mensen het eerst gevraagd werden om in Nederland te komen werken.
- twee landen noemen waar mensen als tweede gevraagd werden om in Nederland te komen werken.
- benoemen dat ook om andere redenen mensen naar Nederland kwamen.
- uitleggen hoe elk van deze mensen de eigen taal, cultuur, godsdienst en gewoonten meenam.
- verklaren waarom Nederland een veelkleurig land wordt genoemd.

DOELWOORDEN

- de gastarbeider
- de vluchteling
- veelkleurig

MATERIALEN

Geen.

VOORBEREIDING

Geen.

STAP Introductie

1. Lees de ontdekvraag voor. Maak een rondje in de klas. Welke kinderen hebben er familie in het buitenland? Waar wonen die? Welke kinderen hebben een of meer ouders die geboren zijn in een ander land? Schrijf alle landen die in de klas voorkomen op het bord.
2. Vertel: *Deze les gaat over hoe Nederland veranderde na de Tweede Wereldoorlog. Het ging goed met de economie en Nederland ging er anders uitzien.*
3. Lees samen de introductie.

LESBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 4 – Nieuwe Nederlanders

Waarom hebben veel Nederlandse kinderen familie in het buitenland?

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde er veel in Nederland. Niets was meer hetzelfde. De Nederlanders zaten niet bij de pakken neer.

1

Een succes

Wederopbouw betekent het land opnieuw opbouwen en dat deed Nederland goed. De regering had allerlei maatregelen bedacht en die werkten. Amerika zag hoe hard de Nederlanders werkten en hoe goed ze hun best deden. Nederland hoefde daarom de lening niet terug te betalen aan Amerika. Het ging goed met de economie en de wederopbouw was een succes.

Hier worden vernielde gebouwen weer opgebouwd.

2

Een nieuw leven

Maar voor een grote groep mensen stond het leven op de kop na de Tweede Wereldoorlog. Ze wilden graag in een ander land opnieuw beginnen. Zij lieten Nederland achter zich en bouwden ergens anders een nieuw bestaan op. Sommigen gingen naar Canada, anderen naar Nieuw-Zeeland of Australië. En ook daar moest keihard gewerkt worden voor een nieuw leven.

Ze kunnen niet wachten om naar Canada te gaan!

92

-3000 1 500

Lesboek pagina 92-93

Werkboek pagina 84-85

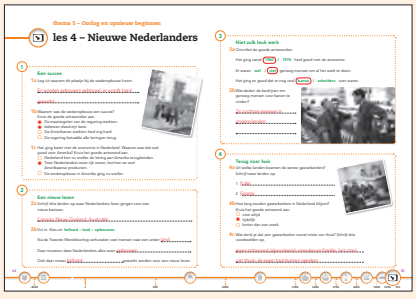

3

Arbeiders komen aan in Nederland.

Niet zulk leuk werk

Het ging vanaf 1960 zo goed met de economie dat er niet genoeg mensen waren om al het werk te doen. Alle Nederlanders hadden een baan en toch waren er nog veel banen over. Dat waren vaak niet de leukste banen. Schoonmaakwerk of aan de lopende band in de fabriek, dat was zwaar werk. Er werden mensen gezocht in andere landen die dat werk wilden doen.

4

Terug naar huis

✳ Er kwamen **gastarbeiders**. Het woord zegt het al: het was de bedoeling van de regering dat deze werknemers een poosje in Nederland zouden werken en dat ze dan weer terug naar hun eigen land zouden gaan. En dat gebeurde ook. Er kwamen mannen uit Spanje en Italië om hier te werken. Ze woonden hier in pensions en na een poos keerden ze weer terug met het geld dat ze verdiend hadden.

Gastarbeiders woonden vaak samen in een pension.

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

STAP Lezen en verwerken

Lees tekstblok 1 Een succes. Vraag: *Wat wordt er bedoeld met het kopje?* [De wederopbouw was een succes, het ging goed met de economie.]

STAP Lezen en verwerken

Lees tekstblok 2 Een nieuw leven.

Didactische aanwijzing
Bekijk enkele stukjes uit het Polygoon-journaal over emigratie (zie tips).
Zijn er kinderen die graag in een ander land zouden willen wonen? Welk land?

STAP Lezen en verwerken

Verbreding
Vertel: *Ontwikkelingen in wetenschap en technologie zorgden voor enorme groei van Nederlandse bedrijven zoals Philips.*
Er waren steeds meer goed-geschoolde mensen nodig.

Verbreding
Vertel: *Gastarbeiders konden hier in de fabrieken in vergelijking met hun eigen land veel geld verdienen.*

STAP Lezen en verwerken

Bekijk samen de foto. Deze mannen komen uit Spanje of Italië. *Hoe kun je zien dat ze hier maar kort zouden zijn?* [Aan de woon- en leefomstandigheden. Ze kwamen om snel veel geld te verdienen en te sparen, daarom woonden ze samen in pensions.]

Lesboek pagina 94-95

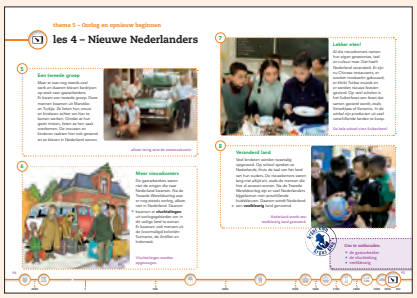

Werkboek pagina 86-87

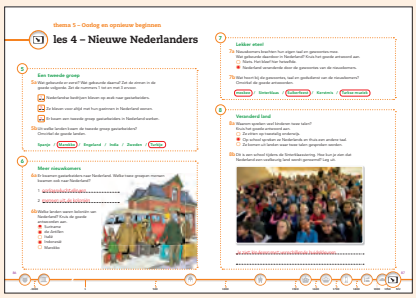

STAP Lezen en verwerken

Vertel bij opdracht 1a: *Je ziet ook een kapotte toren die weer opgebouwd wordt. Ook aan de foto zelf (zwart-wit) en de kleding kun je zien dat deze foto uit de jaren vijftig komt.* Vraag: *Wat zou hier gebouwd kunnen worden?* [Waarschijnlijk woningen of winkels.]

STAP Lezen en verwerken

WERKBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 4 – Nieuwe Nederlanders

1 Een succes

1a Leg uit waarom dit plaatje bij de wederopbouw hoort.

Er worden gebouwen gebouwd, er wordt hard gewerkt.

1b Waarom was de wederopbouw een succes? Kruis de goede antwoorden aan.

- [x] De maatregelen van de regering werkten.
- [x] Iedereen deed zijn best.
- [ ] De Amerikanen werkten heel erg hard.
- [ ] De regering betaalde alle leningen terug.

1c Het ging beter met de economie in Nederland. Waarom was dat ook goed voor Amerika? Kruis het goede antwoord aan.

- [ ] Nederland kon nu sneller de lening aan Amerika terugbetalen.
- [x] Toen Nederlanders weer rijk waren, kochten ze veel Amerikaanse producten.
- [ ] De wederopbouw in Amerika ging nu sneller.

2 Een nieuw leven

2a Schrijf drie landen op waar Nederlanders heen gingen voor een nieuw bestaan.

Canada, Nieuw-Zeeland, Australië

2b Vul in. Kies uit: **keihard – land – opbouwen**.

Na de Tweede Wereldoorlog verhuisden veel mensen naar een ander land.

Daar moesten deze Nederlanders alles weer opbouwen.

Ook daar moest keihard gewerkt worden voor een nieuw leven.

-3000 1 500

Lesboek pagina 92-93

Werkboek pagina 84-85

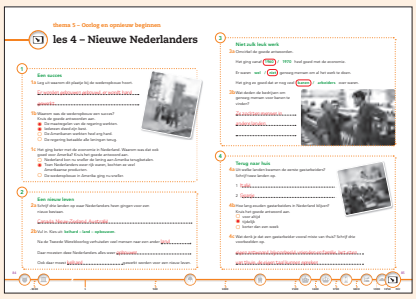

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

3 Niet zulk leuk werk

3a Omcirkel de goede antwoorden.

Het ging vanaf (1960) / 1970 heel goed met de economie.

Er waren wel / (niet) genoeg mensen om al het werk te doen.

Het ging zo goed dat er nog veel (banen) / arbeiders over waren.

3b Wat deden de bedrijven om genoeg mensen voor banen te vinden?

Ze zochten mensen in andere landen.

STAP Lezen en verwerken

1. Vraag bij opdracht 3b: *Welk soort banen waren er vooral over?* [Er was veel werk in de textiel- en metaalindustrie, maar ook schoonmakers werden gezocht.]
2. Het kopje bij deze tekst is 'Niet zulk leuk werk'. Bekijk samen de foto. *Wat lijken deze mannen van het werk te vinden?* [Niet zo erg, voor hen is het een mooie kans om geld te verdienen.]

4 Terug naar huis

4a Uit welke landen kwamen de eerste gastarbeiders? Schrijf twee landen op.

1 Italië

2 Spanje

4b Hoe lang zouden gastarbeiders in Nederland blijven? Kruis het goede antwoord aan.

- ○ voor altijd
- ● tijdelijk
- ○ korter dan een week

4c Wat denk je dat een gastarbeider vooral miste van thuis? Schrijf drie voorbeelden op.

eigen antwoord, bijvoorbeeld: vrienden en familie, het eten van thuis, de eigen taal kunnen spreken

STAP Lezen en verwerken

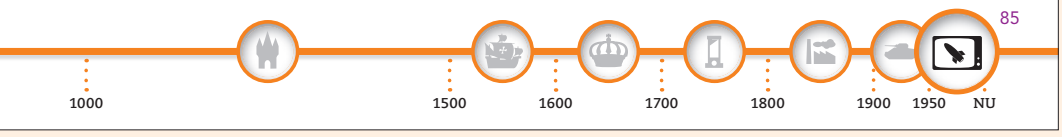

Lesboek pagina 94-95

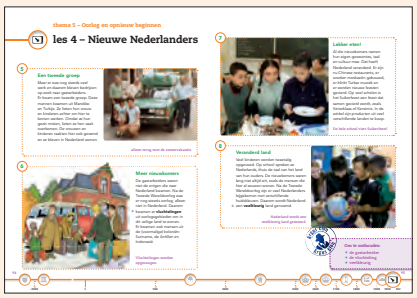

Werkboek pagina 86-87

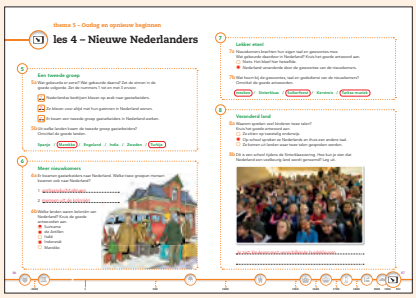

STAP Lezen en verwerken

Laat de kinderen samen overleggen en in eigen woorden een omschrijving maken van het begrip 'gastarbeider'.

Verdieping

Vertel: *De gastarbeiders werden door de 'oude' Nederlanders met een mengeling van nieuwsgierigheid en wantrouwen bekeken. Hoe zou het zijn om als kind van een gastarbeider vanuit Marokko naar Nederland te verhuizen? Een vreemd land, waar je de kinderen niet verstaat en waar je soms raar wordt aangekeken?* Praat er samen over. Hebben kinderen hier zelf ervaring mee?

STAP Lezen en verwerken

Verbreding

Vertel: Oorlogsvluchtelingen kwamen van over de hele wereld naar Nederland. In de jaren negentig vooral uit voormalig Joegoslavië en in de eerste decennia van de 21ste eeuw vooral uit Afghanistan, Irak en Somalië. Op internet kunt u overzichten vinden van cijfers en herkomstlanden.

LESBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 4 – Nieuwe Nederlanders

5

Een tweede groep

Maar er was nog steeds veel werk en daarom bleven bedrijven op zoek naar gastarbeiders. Er kwam een tweede groep. Deze mannen kwamen uit Marokko en Turkije. Ze lieten hun vrouw en kinderen achter om hier te komen werken. Omdat ze hun gezin misten, lieten ze hen vaak overkomen. De vrouwen en kinderen raakten hier ook gewend en ze bleven in Nederland wonen.

alleen terug voor de zomervakantie

6

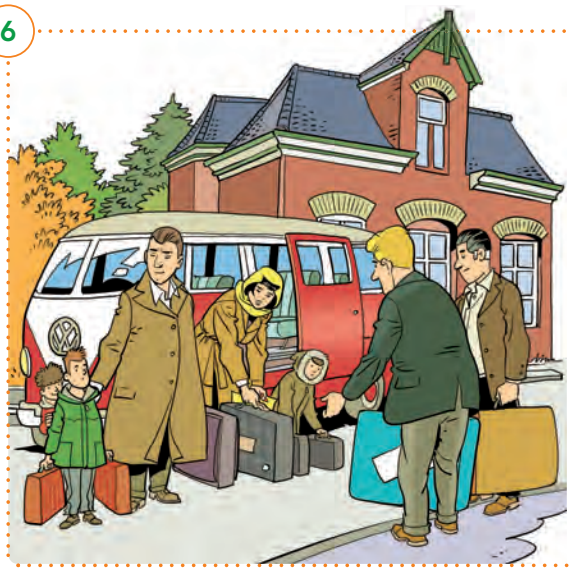

Meer nieuwkomers

De gastarbeiders waren niet de enigen die naar Nederland kwamen. Na de Tweede Wereldoorlog was er nog steeds oorlog, alleen niet in Nederland. Daarom kwamen er **vluchtelingen** uit oorlogsgebieden om in dit veilige land te wonen. Er kwamen ook mensen uit de (voormalige) koloniën: Suriname, de Antillen en Indonesië.

Vluchtelingen worden opgevangen.

94

-3000 1 500

Lesboek pagina 92-93

Werkboek pagina 84-85

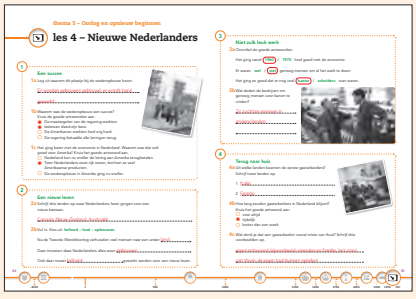

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

7

Lekker eten!

Al die nieuwkomers namen hun eigen gewoontes, taal en cultuur mee. Dat heeft Nederland veranderd. Er zijn nu Chinese restaurants, er worden moskeeën gebouwd, er klinkt Turkse muziek en er worden nieuwe feesten gevierd. Op veel scholen is het Suikerfeest een feest dat samen gevierd wordt, zoals Sinterklaas of Kerstmis. In de winkel zijn producten uit veel verschillende landen te koop.

De hele school viert Suikerfeest!

8

Veranderd land

Veel kinderen worden tweetalig opgevoed. Op school spreken ze Nederlands, thuis de taal van het land van hun ouders. De nieuwkomers waren lang niet altijd wit, zoals de mensen die hier al eeuwen wonen. Na de Tweede Wereldoorlog zijn er veel Nederlanders bijgekomen met verschillende huidskleuren. Daarom wordt Nederland ✳ een **veelkleurig** land genoemd.

Nederland wordt een veelkleurig land genoemd.

Argus Clou

Om te onthouden

- ✳ de gastarbeider
- ✳ de vluchteling
- ✳ veelkleurig

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

STAP Lezen en verwerken

Verdieping

Denkvraag: *Waarom staat er op de gevel van Chinese restaurants eigenlijk altijd: Chinees-Indisch?* [Kroepoek, babi pangang en nasi: we halen ze bij de Chinees, maar het zijn Indonesische gerechten. De Chinezen die hier in de jaren vijftig eethuisjes begonnen voor Chineze zeelui zagen een markt in de teruggekeerde Nederlanders, mannen die in de kolonie hadden gevochten en immigranten uit Nederlands-Indie. Zij waren bekend met de Oosterse keuken. Daarom gingen Chinese restaurants voornamelijk Indonesisch koken.]

STAP Lezen en verwerken

Differentiatie

Is jullie school ook veelkleurig of niet? Zijn er veel kinderen met een andere kleur en wordt er aandacht besteed aan feesten uit een andere cultuur?

Lesboek pagina 94-95

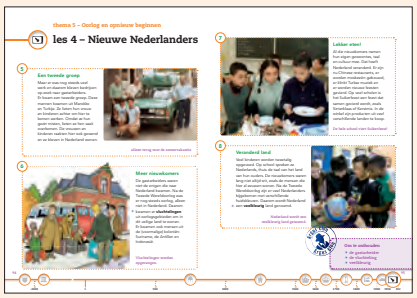

Werkboek pagina 86-87

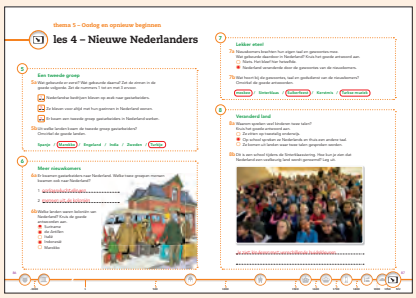

WERKBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 4 – Nieuwe Nederlanders

STAP Lezen en verwerken

5 Een tweede groep

5a Wat gebeurde er eerst? Wat gebeurde daarna? Zet de zinnen in de goede volgorde. Zet de nummers 1 tot en met 3 ervoor.

1 Nederlandse bedrijven bleven op zoek naar gastarbeiders.

3 Ze bleven voor altijd met hun gezinnen in Nederland wonen.

2 Er kwam een tweede groep gastarbeiders in Nederland werken.

5b Uit welke landen kwam de tweede groep gastarbeiders? Omcirkel de goede landen.

Spanje / Marokko / Engeland / India / Zweden / Turkije

STAP Lezen en verwerken

6 Meer nieuwkomers

6a Er kwamen gastarbeiders naar Nederland. Welke twee groepen mensen kwamen ook naar Nederland?

1 oorlogsvluchtelingen

2 mensen uit de koloniën

6b Welke landen waren koloniën van Nederland? Kruis de goede antwoorden aan.

- [x] Suriname
- [x] de Antillen
- [ ] Italië
- [x] Indonesië
- [ ] Marokko

86

-3000 1 500

Lesboek pagina 92-93

Werkboek pagina 84-85

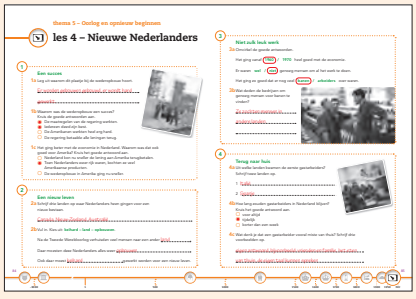

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

7 Lekker eten!

7a Nieuwkomers brachten hun eigen taal en gewoontes mee.
Wat gebeurde daardoor in Nederland? Kruis het goede antwoord aan.

- ○ Niets. Het bleef hier hetzelfde.
- ● Nederland veranderde door de gewoontes van de nieuwkomers.

7b Wat hoort bij de gewoontes, taal en godsdienst van de nieuwkomers?
Omcirkel de goede antwoorden.

moskee / Sinterklaas / Suikerfeest / Kerstmis / Turkse muziek

8 Veranderd land

8a Waarom spreken veel kinderen twee talen?
Kruis het goede antwoord aan.

- ○ Ze zitten op tweetalig onderwijs.
- ● Op school spreken ze Nederlands en thuis een andere taal.
- ○ Ze komen uit landen waar twee talen gesproken worden.

8b Dit is een school tijdens de Sinterklaasviering. Hoe kun je zien dat Nederland een veelkeurig land wordt genoemd? Leg uit.

Je ziet kinderen met verschillende huidskleuren.

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

STAP Lezen en verwerken

Didactische aanwijzing
Wat is jouw lievelingseten? Komt dat uit Nederland of uit een ander land? Hoe maak je het? Maak er een tekening van of zoek er een plaatje van.
Laat kinderen zo allemaal een eigen pagina maken van een klassenreceptenboek.

STAP Lezen en verwerken

Didactische aanwijzing
Wie kent er woorden uit een andere taal (geen Engels)? Van thuis of familie of van een vakantie? Verzamel leuke woorden en uitdrukkingen uit zo veel mogelijk verschillende talen.

Verbreding
Laat op het digibord ook een klassenfoto zien uit de jaren zestig. Laat kinderen vertellen welke verschillen ze zien.

STAP Reflecteren

Kijk opnieuw naar de ondekvraag. Weten de kinderen nu waarom veel Nederlandse kinderen familie in het buitenland hebben? [Omdat mensen vanuit andere landen hier kwamen wonen: gastarbeiders en vluchtelingen. Er zijn dus nog familieleden in het land van herkomst.] De gastarbeiders en nieuwkomers hebben ook hun eten meegenomen naar Nederland. Laat kinderen gerechten noemen uit het land van de nieuwkomers en gastarbeiders. *Welke redenen kun je nog meer bedenken waarom mensen uit een ander land hier komen wonen?* [Bijvoorbeeld voor gespecialiseerd werk of voor studie of … de liefde.]

Lesboek pagina 94-95

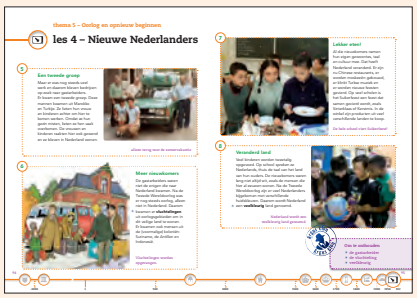

Werkboek pagina 86-87

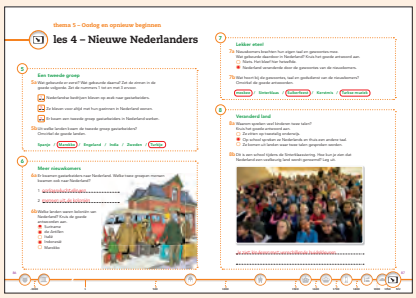

LESDOELEN

De kinderen kunnen:

- de doelwoorden uit het thema in de kijkplaat herkennen.

MATERIALEN

Voor de creatieve route:

- Tijdschriften of folders.
- Lijm.
- Schaar.
- Kleurpotloden.
- Groot vel A3-papier.

VOORBEREIDING

- Kopieer de samenvatting en prik een datum voor de toets.
- Leg voldoende materialen klaar voor de creatieve route.

STAP Introduceren

Differentiatie

1. De kinderen kunnen de stof van les 5 op twee manieren verwerken. U kiest voor de kijkroute of de creatieve route in het werkboek. U kunt er ook voor kiezen de kijkplaat eerst samen te bespreken en dan de kinderen aan het werk te zetten met een van de twee routes.
2. Leg de kinderen uit dat een kijkplaatles anders is. Vertel: *Vandaag zijn er geen teksten en geen nieuwe woorden. We gaan kijken, herhalen en oefenen voor de toets.*

Les 1
Waarom stemden in Duitsland veel mensen op **Adolf Hitler?** [Omdat hij beloofde **de crisis** op te lossen.]
Wat deed Adolf Hitler om de **werkloos***heid op te lossen?* [Hij versterkte de oorlogsindustrie en liet wegen aanleggen.]
Welke plannen had Hitler die hij de mensen niet vertelde? [Hij wilde alle macht naar zich toe trekken en hij wilde een oorlog beginnen.]
Op 10 mei 1940 werd Nederland **bezet** *en begon* **de Tweede Wereldoorlog**.
Sommige Nederlanders werkten mee met de Duitsers, waar zie je dat? [Je ziet twee Nederlandse agenten die huisraad van Joden invorderen.]

LESBOEK

Lesboek pagina 96-97

Werkboek pagina 88-89

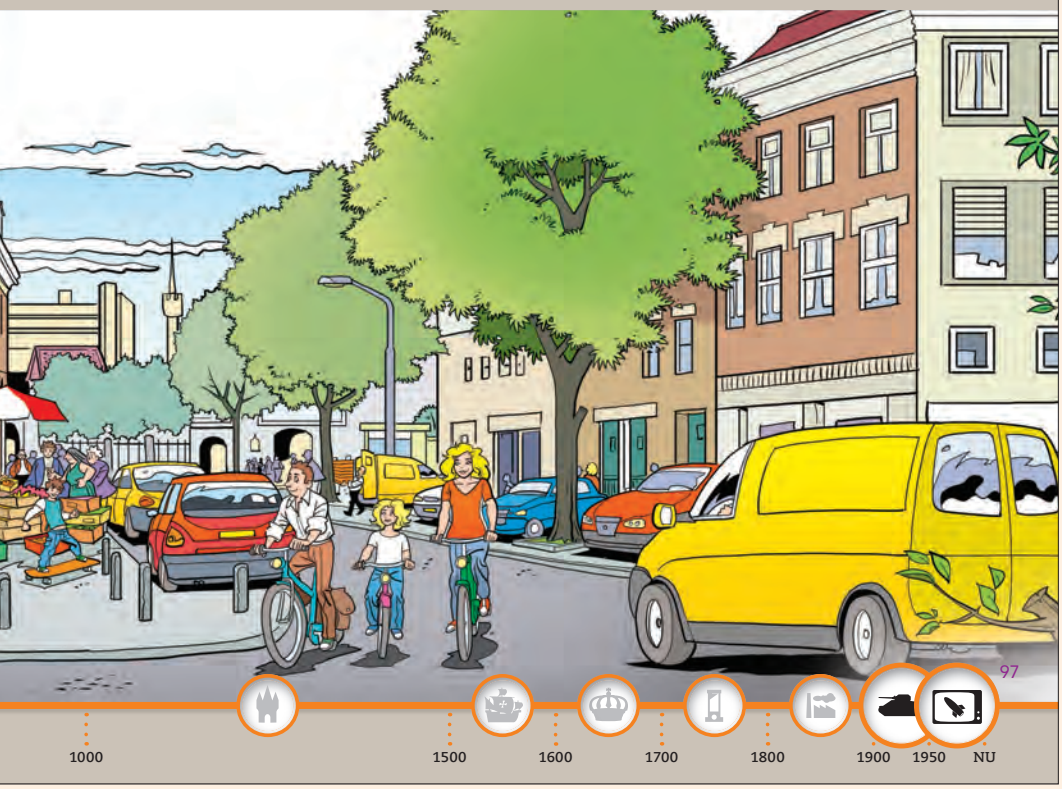

Werkboek pagina 92-93

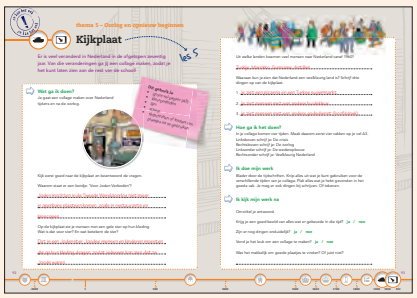

Sommige Nederlanders werkten de bezetter tegen. Waar zie je mensen die niet meewerken? [Je zie twee mensen een steegje in vluchten.]

Les 2

Welke **anti-Joodse maatregelen** *zie je op de kijkplaat?* [Joden moeten een **Jodenster** dragen, Joden mogen niet in openbare gelegenheden komen.] *waar zie je dat Nederlanders Joden* **discrimineerden**? [Iemand heeft het woord Jood op een winkelruit geverfd.] *Wie was* **Anne Frank**? [Een Joods meisje dat moest **onderduiken**.] *Wanneer werd Nederland* **bevrijd**? [In mei 1945].

Les 3

Op de bovenste plaat zie je verwoeste huizen. Welk begrip past daarbij? [**Wederopbouw.**] *Wat deed de regering om de problemen van de oorlog op te lossen?* [Bijvoorbeeld nieuwe huizen bouwen.] *Wat moesten de mensen zelf doen?* [Hard werken tegen weinig loon en dus zuinig leven.] *Zie je de oude vrouw uit het raam kijken? Wat veranderde er voor oude mensen na de Tweede Wereldoorlog?* [Ze kregen **AOW**.] *Welke wet kwam er ook tijdens de regering van* **Drees**? [De werkloosheidswet (WW).] Wat gebeurde er in februari 1953? [De **watersnoodramp**.]

Les 4

Uit welke landen kwamen **gastarbeiders** *naar Nederland? Waar zie je dat terug op de kijkplaat?* [Je ziet bijvoorbeeld een Italiaans restaurant en een Turks reisbureau.] *Waar zie je dat ook mensen uit de koloniën nu in Nederland wonen?* [Aan het bord boven de belwinkel.] *Welke mensen kwamen er nog meer naar Nederland?* [**Vluchtelingen**.] *Nederland is een* **veelkleurig** *land. Hoe zie je dat terug op de kijkplaat?* [Je ziet mensen met een andere huidskleur en andere kleding. Er zijn Italiaanse, Surinaamse en Turkse winkels.]

LEGENDA KIJKPLAAT

STAP Kijken en verwerken

Didactische aanwijzing
Met deze legenda kunt u alle elementen in de kijkplaat terugvinden die een relatie hebben met de lesstof uit dit thema. Soms worden ook extra elementen benoemd die u kunt gebruiken ter verdieping of verbreding.
U kunt met behulp van de legenda kinderen onder uw begeleiding op zoek laten gaan naar de gemarkeerde elementen. Ook stelt de legenda u in staat specifieke elementen te benoemen indien kinderen hierover vragen stellen.

LESBOOK

Lesboek pagina 96-97

Werkboek pagina 88-89

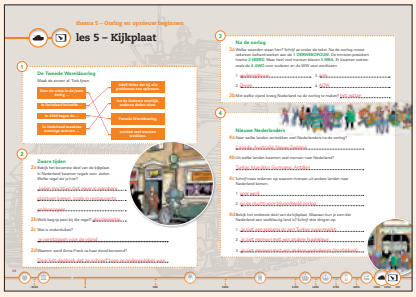

1 Rotterdam in 1942

2 De jood met een jodenster

3 De Duitse soldaten

4 De mannen vluchten een steeg in

5 De verwoeste woning

6 De legerauto

7 De NSB-ers halen een huis leeg

8 Het cafe is voor Joden verboden

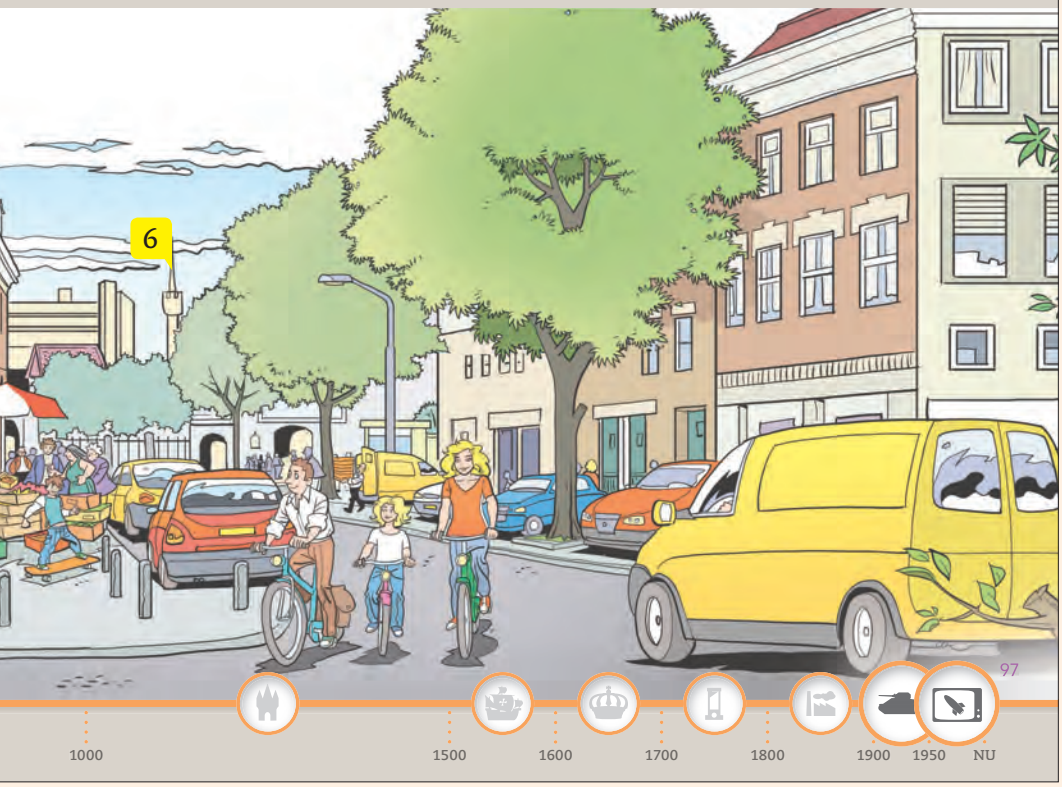

1 Rotterdam rond 1990

2 De Surinaamse belwinkel

3 Het Turkse reisbureau

4 De Marokkaanse groenteman

5 De Italiaanse pizzeria

6 De minaret van de moskee

Werkboek pagina 92-93

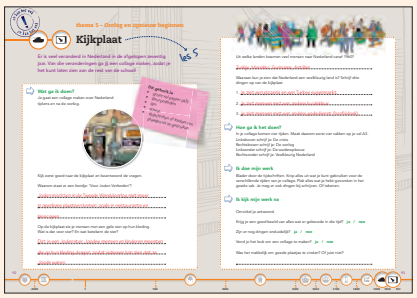

KIJKROUTE

STAP Introduceren

Bekijk met de kinderen de kijkplaat. Wat herkennen de kinderen uit de vorige lessen? Zorg dat alle doelwoorden aan bod komen.

STAP Kijken en verwerken

Didactische aanwijzing
Laat de kinderen nu zelfstandig in het werkboek werken, met gebruik van de kijkplaat in het lesboek.

STAP Kijken en verwerken

WERKBOEK

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

les 5 – Kijkplaat

1 De Tweede Wereldoorlog

Maak de zinnen af. Trek lijnen.

Door de crisis in de jaren dertig ...	Adolf Hitler dat hij alle problemen zou oplossen.
In Duitsland beloofde ...	het de Duitsers moeilijk, anderen deden niets.
In 1940 begon de ...	Tweede Wereldoorlog.
In Nederland maakten sommige mensen ...	werden veel mensen werkloos.

2 Zware tijden

2a Bekijk het bovenste deel van de kijkplaat. In Nederland kwamen regels voor Joden. Welke regel zie je hier?

Joden mochten niet meer in openbare plaatsen komen, zoals in restaurants en bioscopen.

2b Welk begrip past bij die regel? discriminatie

2c Wat is onderduiken?

je verstoppen voor de vijand

2d Waarom werd Anne Frank na haar dood beroemd?

Door het dagboek dat ze schreef toen ze ondergedoken was.

88

-3000 1 500

Lesboek pagina 96-97

Werkboek pagina 88-89

Argus Clou Geschiedenis • groep 6 • Handleiding • © Malmberg 's-Hertogenbosch

3

Na de oorlog

3a Welke woorden staan hier? Schrijf ze onder de tekst. Na de oorlog moest iedereen keihard werken aan de **1 DERWEBOPOUW**. De minister-president heette **2 SEERD**. Maar heel veel mensen bleven **3 MRA**. Er kwamen wetten zoals de **4 AWO** voor ouderen en de WW voor werklozen.

1 wederopbouw ..... 3 arm .....

2 Drees ..... 4 AOW .....

3b Met welke vijand kreeg Nederland na de oorlog te maken? het water .....

4

Nieuwe Nederlanders

4a Naar welke landen vertrokken veel Nederlanders na de oorlog?

Canada, Australië, Nieuw-Zeeland .....

4b Uit welke landen kwamen veel mensen naar Nederland?

Turkije, Marokko, Suriname, Antillen .....

4c Schrijf twee redenen op waarom mensen uit andere landen naar Nederland komen.

1 voor werk .....

2 op de vlucht voor bijvoorbeeld oorlog .....

4d Bekijk het onderste deel van de kijkplaat. Waaraan kun je zien dat Nederland een veelkleurig land is? Schrijf drie dingen op.

1 Je ziet een pizzeria en een Turkse supermarkt .....

2 Je ziet mensen met een andere huidskleur .....

3 Je ziet mensen met een andere godsdienst (hoofddoek) .....

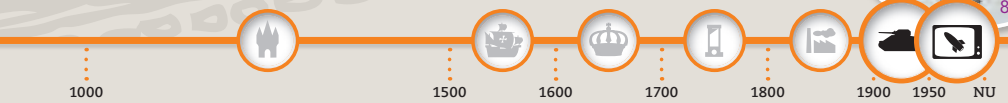

STAP Kijken en verwerken

Bij opdracht 3b: *Welk begrip hoort bij deze vraag?* [De watersnoodramp.]

STAP Kijken en verwerken

STAP Reflecteren

1. Bespreek de opdrachten globaal. *Kon je de antwoorden goed vinden op de kijkplaat? Welke vragen waren lastiger?*
2. Bespreek het thema kort. *Les 1 en 2 gingen over de Tweede Wereldoorlog. Wat vond je van die lessen? En wat heb je geleerd van de lessen over de wederopbouw en de gastarbeiders en vluchtelingen?*
3. Geef de kinderen de samenvatting. Laat ze die doorlezen. Spreek met de kinderen af wanneer de toets is en of ze daarvoor thuis of in de klas gaan leren. Geef ze vijf minuten om de toets en doelwoorden alvast te leren. Bijvoorbeeld in tweetallen: het ene kind leest de omschrijving, het andere kind noemt het juiste doelwoord erbij.

Werkboek pagina 92-93

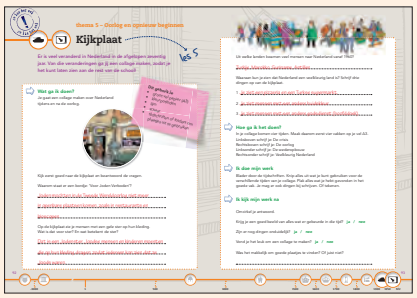

STAP Introduceren

Lees de introductietekst en bekijk met de kinderen de kijkplaat. Wat herkennen de kinderen uit de vorige lessen? Zorg dat alle doelwoorden aan bod komen. Vertel dat ze een collage gaan maken over Nederland tijdens en na de oorlog.

Taalsteun
Weten alle kinderen wat een 'collage' is? *Een collage is een werkstuk of kunstwerk. Het bestaat uit allerlei teksten, plaatjes of voorwerpen die ergens op gelijmd zijn.*

Didactische aanwijzing
Laat kinderen eventueel van thuis ook folders en tijdschriften meenemen.

STAP Kijken en verwerken

STAP Reflecteren

1 Bespreek het thema kort. *Welk gevolg had de economische crisis in de jaren dertig?* [Veel mensen werden werkloos.]
Hoe kreeg Hitler steeds meer macht? [De mensen geloofden dat hij hun problemen zou oplossen. Bij de verkiezingen kreeg hij veel stemmen. Toen hij eenmaal in de regering zat, greep hij alle macht.]
Wanneer begon voor Nederland de Tweede Wereldoorlog? [Mei 1940.]
Hoe reageerden de Nederlanders op de bezetting? [Meewerken, verzetten, niks doen/gewoon proberen door te leven.]
Wat zijn twee voorbeelden van anti-Joodse maatregelen? [Joden mogen niet in openbare gelegenheden, Joden moeten een ster dragen, Joodse ambtenaren worden ontslagen.]
Waarom is Anne Frank zo beroemd geworden? [Omdat mensen over de hele wereld haar dagboek hebben gelezen.]
Wat gebeurde er met de onderduikers in het Achterhuis? [Ze werden verraden en opgepakt.]

WERKBOEK

zo kan het ook

thema 5 – Oorlog en opnieuw beginnen

Kijkplaat

les 5

Er is veel veranderd in Nederland in de afgelopen zeventig jaar. Van die veranderingen ga jij een collage maken, zodat je het kunt laten zien aan de rest van de school!

Wat ga ik doen?

Je gaat een collage maken over Nederland tijdens en na de oorlog.

Dit gebruik je
- groot vel papier (A3)
- kleurpotloden
- lijm
- schaar
- tijdschriften of folders om plaatjes uit te gebruiken

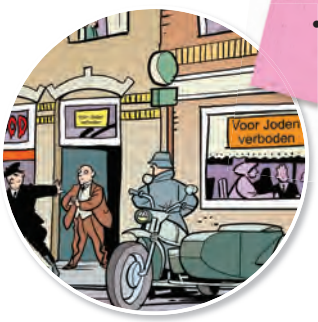

Kijk eerst goed naar de kijkplaat en beantwoord de vragen.

Waarom staat er een bordje: 'Voor Joden Verboden'?

Joden mochten in de Tweede Wereldoorlog niet meer in openbare plaatsen komen, zoals in restaurants en bioscopen.

Op de kijkplaat zie je mensen met een gele ster op hun kleding. Wat is dat voor ster? En wat betekent de ster?

Dat is een Jodenster. Joodse mensen en kinderen moesten die op hun kleding dragen, zodat iedereen kon zien dat ze Joods waren.

92

-3000 1 500

Lesboek pagina 96-97

Werkboek pagina 88-89

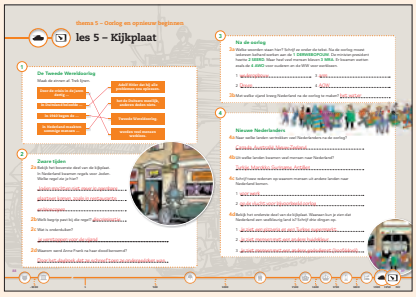

Uit welke landen kwamen veel mensen naar Nederland vanaf 1960?

Turkije, Marokko, Suriname, Antillen.....

Waaraan kun je zien dat Nederland een veelkleurig land is? Schrijf drie dingen op van de kijkplaat.

1 Je ziet een pizzeria en een Turkse supermarkt.....

2 Je ziet mensen met een andere huidskleur.....

3 Je ziet mensen met een andere godsdienst (hoofddoek).....

Hoe ga ik het doen?

In je collage komen vier tijden. Maak daarom eerst vier vakken op je vel A3.
Linksboven schrijf je: De crisis
Rechtsboven schrijf je: De oorlog
Linksonder schrijf je: De wederopbouw
Rechtsonder schrijf je: Veelkleurig Nederland

Ik doe mijn werk

Blader door de tijdschriften. Knip alles uit wat je kunt gebruiken voor de verschillende tijden van je collage. Plak alles wat je hebt gevonden in het goede vak. Je mag er ook dingen bij schrijven. Of tekenen.

Ik kijk mijn werk na

Omcirkel je antwoord.

Krijg je een goed beeld van alles wat er gebeurde in die tijd? **ja** / **nee**

Zijn er nog dingen onduidelijk? **ja** / **nee**

Vond je het leuk om een collage te maken? **ja** / **nee**

Was het makkelijk om goede plaatjes te vinden? Of juist niet?

.....

93

1000 1500 1600 1700 1800 1900 1950 NU

Werkboek pagina 92-93

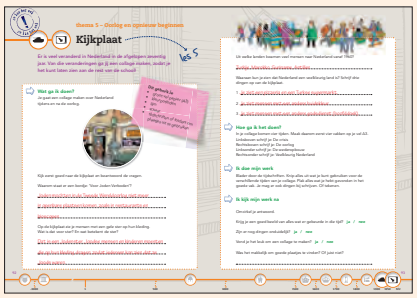

Waarom moest Nederland na de oorlog weer worden opgebouwd? [Veel mensen hadden geen huis meer, wegen, bruggen en fabrieken waren kapot.]
Wat vroeg Willem Drees aan de mensen? [Om genoegen te nemen met minder loon, dus zuinig te leven.]
Wat deed de regering na de oorlog voor de arme mensen? [Zij kregen WAO en voor werklozen kwam er de WW.]
Met welke nieuwe vijand kregen de Nederlanders te maken na de Tweede Wereldoorlog? [Met de zee.]
Veel Nederlanders gingen na de oorlog in een ander land wonen. Welk land bijvoorbeeld? [Canada, Australië, Nieuw-Zeeland.] Waardoor kwam er een tekort aan arbeiders in Nederland? [Omdat het zo goed ging met de economie.]
Er waren twee groepen gastarbeiders. Welk verschil is er tussen die groepen? [De eerste groep, vooral uit Spanje/Portugal, kwam korte tijd om te werken. De tweede groep, uit Turkije en Marokko, bleef in Nederland en liet gezinnen overkomen.]
Waarom wordt Nederland veelkleurig genoemd? [Omdat hier veel mensen wonen die uit een ander land komen en een andere kleur hebben.]

2 Bespreek het resultaat van de opdracht. Laat kinderen hun collages presenteren. Laat hen vertellen waarom ze voor bepaalde plaatjes hebben gekozen.

3 Geef de kinderen de samenvatting. Laat ze die doorlezen. Spreek met de kinderen af wanneer de toets is en of ze daarvoor thuis of in de klas gaan leren.
Geef ze vijf minuten om de toets en doelwoorden alvast te leren. Bijvoorbeeld in tweetallen: het ene kind leest de omschrijving, het andere kind noemt het juiste doelwoord erbij.

Extra informatie bij dit thema

Bij dit thema is extra informatie beschikbaar in twee vormen: informatie waarmee u de lesstof voor de kinderen verbreedt of verdiept en achtergrondinformatie voor u als leerkracht.

Verbreding
Onder dit kopje staat extra informatie, waarmee u de instructie bij de lesstof uitbreidt. De informatie maakt geen onderdeel uit van de lesdoelen, maar is van hetzelfde niveau als de lesstof. U besluit zelf of u de informatie met de kinderen deelt.

Verdieping
Onder dit kopje staat extra informatie, waarmee u de instrucie bij de lesstof verdiept. De informatie maakt geen onderdeel uit van de lesdoelen en is van hoger en/of abstracter niveau dan de lesstof. U besluit zelf of u de informatie met de kinderen deelt.

Ook treft u onder het kopje verdieping 'Extra woorden' aan. Kinderen hoeven de betekenis van het woord niet te kennen om de lesstof te beheersen. Wel kunt u het woord met taalsterke kinderen behandelen.

Heeft u zelf behoefte aan meer achtergrondinformatie? In de digibordsoftware vindt u aanvullende achtergrond-informatie bij het thema voor de leerkracht.

Tips bij dit thema

Les 1
Extra informatie
De NPS-serie 'De oorlog' gaat in op het bombardement op Rotterdam. Een fragment vindt u hier: http://deoorlog.nps.nl/page/dossiers/781113/Bombardement+Rotterdam+en+capitulatie?afl=1.

De Anne Frank Krant 2012 besteedt in het artikel 'Duitse bommen en granaten' aandacht aan ooggetuigen van het bombardement op Rotterdam. http://www.annefrank.org/nl/Wereldwijd/Educatie/krant/.

Op www.getuigenverhalen.nl vindt u interviews met mensen over allerlei onderwerpen uit de bezettingstijd.

Er is een aflevering van de serie HistoClips (voor vmbo) over hoe Hitler aan de macht kwam. Het begin is zeker geschikt voor het basisonderwijs: http://www.youtube.com/watch?v=8AsnGj7ruUg.

Op de Schooltv beeldbank staat een filmpje over de meidagen van 1940: http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20091214_meidagen02.

Les 2
Extra informatie
Anne schrijft in haar dagboek over de anti-Joodse maatregelen, bijvoorbeeld op zaterdag 20 juni 1942:
"Na mei 1940 ging het bergaf met de goede tijden: eerst de oorlog, dan de capitulatie, inmars der Duitsers en de ellende voor ons joden begon. Jodenwet volgde op jodenwet en onze vrijheid werd zeer beknot. Joden moeten een jodenster dragen; joden moeten hun fietsen afgeven; joden mogen niet in de tram; joden mogen niet in een auto; joden mogen alleen van 15u tot 17u boodschappen doen [....] Joden mogen in het openbaar geen sport doen, joden mogen na acht uur 's avonds niet meer in hun tuin zitten, evenmin bij hun kennissen, joden mogen niet meer bij christenen thuis komen. Zo ging ons leventje door en we mochten dit niet en dat niet. Jacque zegt altijd tegen mij 'Ik durf niets meer te doen want ik ben bang dat het niet mag.'"

Op woensdag 24 juni schrijft ze:
"Het is smoorheet, iedereen puft en bakt, in die hitte moet ik alles aflopen. Nu zie ik pas hoe fijn een tram toch is, vooral een open, maar dat geniet is voor ons joden niet langer weggelegd. Voor ons is de voetenwagen goed genoeg."

De bijdrage van 5 juli 1942 gaat over het besluit van Otto om onder te duiken, een indrukwekkend fragment.

Op http://www.geschiedenis24.nl/dossiers/Polygoonthema-s.html vindt u Polygoon journaals over bijvoorbeeld de bezetting en de bevrijding.

Extra lessuggestie
Kinderen maken zelf een poster tegen discriminatie. Bij google afbeeldingen vindt u met het trefwoord 'discriminatie campagne' voorbeelden van zulke posters. Laat kinderen eerst samen overleggen over een goede slogan. Vervolgens maken ze een schets van hun poster.

Les 3
Extra informatie
Andere tijden special 'De andere jaren vijftig': http://www.geschiedenis24.nl/andere-tijden/afleveringen/2005-2006/Andere-Tijden-Special-De-Andere-Jaren-Vijftig.html.

http://www.deramp.nl/: een plaats op internet voor herinneringen aan de slachtoffers van de Watersnoodramp. Met veel herinneringen aan de overledenen en foto's. Erg indrukwekkend.

http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/zoekresultaten/pagina/1/De%20Watersnoodramp%20gefotografeerd/%28isPartOf%20any%20%27NFA01%27%29 Foto's van de Watersnoodramp.

http://www.deltawerken.com/: informatieve website over de Deltawerken en watermanagement in Nederland.

Les 4
Extra informatie
Hier vindt u diverse polygoon journaals over emigreren: http://reload1.geschiedenis.vpro.nl/artikelen/15569567/.

Een aflevering van Andere tijden over emigratie in de jaren vijftig: http://www.geschiedenis24.nl/andere-tijden/afleveringen/2001-2002/Emigratie-naar-Canada.html.

In NRC Handelsblad verschenen fictieve dagboekfragmenten over het leven van gastarbeider Driss Tafersisi. De bundel verscheen in 2010. Lees enkele fragmenten aan de kinderen voor.

Op de website www.vijfeeuwenmigratie.nl vindt u veel informatie en persoonlijke ervaringen van immigranten.

Extra lessuggestie
Laat kinderen zelf een blog of een filmpje maken over de ervaringen van een gastarbeider in Nederland. *Hoe is het om in een vreemd land te werken, zonder familie? Hoe gaat het als de familie wel komt?*

Notities

Argus Clou
professor in alles

GESCHIEDENIS

GROEP 6 ANTWOORDEN THEMA 5

Hergebruik Geschiedenis, handleiding antwoorden, artikelnummer 538834 pagina x tot en met x

Argus Clou
professor in alles

GESCHIEDENIS

GROEP 6 KOPIEERBLADEN
THEMA 5

Hergebruik Geschiedenis, uit de handleiding Om te onthouden (Samenvatting en Begrippen), artikel-nummer 538834 pagina x tot en met x

Hergebruik Geschiedenis, uit de Kopieerblad/Afbeeldingenblad,
artikelnummer 538834 pagina x tot en met x